ΕΤΟΣ Γ'. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 87.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 1 *Μαΐου* 1868.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ἀπόσπασμα τῆς κατὰ τὴν Ἀνατολὴν περιηγήσεως τοῦ Λαμαρτίνου.— Διογένης ὁ Στωϊκός.— Ποίησις.—Τὸ Ἄνθος τῆς Ἀλόης.—Τὸ Ὄνειρον. — Μῦθος.—Λύσις αἰνίγματος.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ

τῆς κατὰ τὴν Ἀνατολὴν περιηγήσεως τοῦ Λαμαρτίνου.

.... Ἦτο ἡ ὥρα τῆς μεσημβρίας, ἡ ὥρα καθ' ἣν ὁ μουεζίμης κατασκοπεύων τὸν ἥλιον ἀπὸ τοῦ ὑψηλοτέρου ἐξώστου τοῦ μιναρὲ, ἀγγέλλει τὴν ὥραν καὶ τὴν δέησιν ἑκάστης ὥρας· φωνὴ ζῶσα, ἔμψυχος, γνωρίζουσα τί λέγει καὶ τί ψάλλει, ὑπερτέρα κατ' ἐμὴν γνώμην τῆς ἀναισθήτου φωνῆς τοῦ κώδωνος τῶν ἡμετέρων μητροπόλεων. Οἱ Ἄραβές μου εἶχον δώσει τὴν κριθὴν εἰς τοὺς τῇδε κἀκεῖσε περὶ τὴν σκηνήν μου δεδεμένους ἵππους μου διὰ σιδηρᾶς ἁλύσσου δέσαντες τοὺς πόδας αὐτῶν· τὰ ὡραῖα καὶ ἥμερα ταῦτα ζῶα ἦσαν ἀκίνητα, ἔχοντα τὴν κεφαλὴν κεκλιμένην καὶ κεκαλυμένην ὑπὸ τῆς διεσπαρμένης αὐτῶν μακρᾶς χαίτης καὶ τὴν ὑπόλευκον αὐτῶν τρίχα στιλπνὴν καὶ ἀτμώδη ἐκ τῶν ἀκτίνων καυστικοῦ ἡλίου. Οἱ ἄνδρες εἶχον συναθροισθῆ ὑπὸ τὴν σκιὰν τῆς μεγαλειτέρας τῶν ἐλαιῶν· εἶχον ἐξαπλώσει κατὰ γῆς τὰς ψιάθους αὐτῶν καὶ ἐκάπνιζον, διηγούμενοι ἱστορίας τῆς ἐρήμου ἢ ψάλλοντες στίχους τοῦ Ἀντάρ.

Ἀντὰρ, ὁ τύπος οὗτος τοῦ πλανήτου Ἄραβος, ποιμὴν, πολεμιστὴς καὶ ποιητὴς συνάμα, περιέγραψεν ὁλόκληρον τὴν ἔρημον εἰς τὰς ἐθνικὰς αὐτοῦ ποιήσεις, ἐπικὸς ὡς ὁ Ὅμηρος, θρηνώδης ὡς ὁ Ἰώβ, ἐρωτικὸς ὡς ὁ Θεόκριτος, φιλόσοφος ὡς ὁ Σολομών· οἱ στίχοι αὐτοῦ, ἀποκοιμίζοντες ἢ ἐξεγείροντες τὴν φαντασίαν τοῦ Ἄραβος ὅσον καὶ ὁ καπνὸς τῆς φιαλοσύριγγος (nârguilé) ἀντήχουν εἰς ἤχους λαρυγγώδεις ἐν τῷ ἐμψύχῳ σωρῷ τῶν Σαΐδων μου· καὶ ὅτε ὁ ποιητὴς ἔθιγεν ἐμμελέστερον καὶ ἰσχυρότερον τὴν εὐαίσθητον χορδὴν τῶν ἀγρίων καὶ εὐερεθίστων τούτων ἀνθρώπων, ἠκούετο ἐλαφρὸς τῶν χειλέων αὐτῶν ψίθυρος· ἐνοῦντες τὰς χεῖρας ὕψουν αὐτὰς ὑπεράνω τῶν ὤτων καὶ κλίνοντες τὴν κεφαλὴν ἔκραζον: Ἀλλάχ! Ἀλλάχ! Ἀλλάχ!

Βραδύτερον ἀναμιμνησκόμενος τῶν ὡρῶν τούτων, ἃς διῆλθον ἀκροαζόμενος τοὺς

ἀκαταλήπτους τοῦτους στίχους, ἀνεζήτησα μετὰ φροντίδος ἀποσπάσματά τινα τῶν δημοτικῶν τούτων Ἀραβικῶν ποιήσεων καὶ ἰδίως τοῦ ἡρωϊκοῦ ποιήματος τοῦ Ἀντάρ. Κατώρθωσα νὰ πορισθῶ τινα τούτων μεταφρασθέντων μοι ὑπὸ τοῦ διερμηνέως μου κατὰ τὰς χειμερινὰς ἑσπέρας, ἃς ἐν Λιβάνῳ διῆλθον. Ἤρχισα ὁ ἴδιος ἐννοῶν τὴν Ἀραβικὴν ὀλίγον ἀλλ' οὐχὶ καθ' ὁλοκληρίαν εἰσέτι· τοῦ δὲ διερμηνέως μου μεταφράζοντος τὰ τεμάχια εἰς δημώδη Ἰταλικὴν, μετέφραζον εἶτα αὐτολεξεὶ αὐτὰ εἰς τὴν Γαλλικήν. Διατηρῶ τὰ ἄγνωστα ταῦτα ἐν Εὐρώπῃ ποιητικὰ δοκίμια, σκοπῶν ὅπως δημοσιεύσω αὐτὰ ἐν τῷ τέλει τοῦ βιβλίου. Θέλει φανῆ ὅτι ἡ ποίησις ἐνυπάρχει εἰς ὅλους τοὺς τόπους, εἰς ὅλους τοὺς χρόνους καὶ εἰς ὅλους τοὺς πολιτισμούς.

Τὸ Ποίημα τοῦ Ἀντὰρ εἶναι, καθὰ πρὸ ὀλίγου εἶπον, ἡ ἐθνικὴ ποίησις τοῦ νομάδος Ἄραβος· εἶναι τὰ ἱερὰ τῆς φαντασίας αὐτοῦ βιβλία. Ποσάκις ἄλλοτε πάλιν δὲν εἶδον σωρείαν τῶν Ἀράβων μου ἐνοκλαζόντων τὸ ἑσπέρας περὶ τὸ πῦρ τῆς ὑπαιθρίου νυκτερινῆς φυλακῆς μου, προτεινόντων τὸν τράχηλον, ἀκροωμένων, διευθυνόντων τὰ πυρώδη αὐτῶν βλέμματα πρός τινα τῶν συντρόφων των, διηγούμενον αὐτοῖς τεμάχιά τινα τῶν θαυμασίων τούτων ποιήσεων, ἐνῷ νέφος καπνοῦ ἐξερχόμενον τῶν καπνοσυρίγγων αὐτῶν ἐσχημάτιζεν ὑπεράνω τῶν κεφαλῶν των τὴν φανταστικὴν τῶν ὀνείρων ἀτμόσφαιραν, ἐνῷ οἱ ἵπποι ἡμῶν κλίνοντες τὴν κεφαλὴν ἐφαίνοντο προσέχοντες εἰς τὴν μονότονον φωνὴν τῶν κυρίων των. Ἐκαθήμην οὐ μακρὰν τοῦ κύκλου αὐτῶν ἀκροαζόμενος ἐπίσης καί τοι μὴ ἐννοῶν. Ἀλλ' ἐνόουν τὸν ἦχον τῆς φωνῆς, τὰ σχήματα τῆς φυσιογνωμίας αὐτῶν, τοὺς παλμοὺς τῶν ἀκροατῶν· ἐγνώριζον ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ποιήσεως, καὶ ἐφανταζόμην διηγήσεις συγκινητικὰς, δραματικὰς, θαυμασίας, ἃς διηγούμην αὐτὸς ἐμαυτῷ. Οὕτω μελῳδικὴν καὶ ἐμπαθῆ ἀκρώμενος μουσικὴν, πιστεύω ὅτι ἀκούω τοὺς λόγους, καὶ ἡ ποίησις τῆς ψαλλομένης γλώσσης μοὶ ἀποκαλύπτει καὶ μοὶ λαλεῖ τὴν ποίησιν τῆς γραφομένης· πρέπει ὡσαύτως νὰ εἴπω τὸ πᾶν; οὐδέποτε ἀνέγνων ποίησιν ἀξίαν νὰ συγκριθῇ πρὸς τὴν ποίησιν ταύτην, ἣν ἠκροαζόμην ἐν τῇ ἀκαταλήπτῳ δι' ἐμὲ γλώσσῃ τῶν Ἀράβων τούτων· διὰ τῆς φαντασίας ὑπερτέρας ἀείποτε τῆς πραγματικότητος ἐπίστευον ὅτι ἐννοῶ τὴν πρωτογενῆ καὶ πατριαρχικὴν τῆς ἐρήμου ποίησιν· ἔβλεπον τὴν κάμηλον, τὸν ἵππον, τὴν κεμάδα· ἔβλεπον τὴν ὄασιν ὑψοῦσαν τὰς ὠχροπρασίνους ἐκ φοίνικος κεφαλάς της ὑπεράνω τῶν ἄμμων τῆς ἐρήμου, τὰς μάχας τῶν πολεμιζῶν καὶ τὰς νεαρὰς ἀραβικὰς καλλονὰς συλλαμβανομένας ἐν τῇ συμπλοκῇ καὶ ἀναγνωριζούσας τοὺς ἐραστὰς αὐτῶν ἐν τοῖς ἐλευθερωταῖς. Τοῦτο ἀναμιμνήσκει μοι ὅτι ηὐχαριστήθην ἀείποτε ἀναγινώσκων ξένον ποιητὴν ἐν βδελυκτῇ καὶ μηδαμινῇ μεταφράσει μᾶλλον ἢ ἐν αὐτῷ τῷ πρωτοτύπῳ· τοῦτο δὲ διότι τὸ ὡραιότατον πρωτότυπον καταλείπει πάντοτε κενόν τι ἐν τῇ ἐκφράσει, ἐνῷ ἡ κακὴ μετάφρασις ἐνδεικνύει μόνον τὴν σκέψιν, τὸ ποιητικὸν αἴτιον· ἡ δὲ φαντασία ἐπικυροῦσα τὸ αἴτιον τοῦτο αὐτὴ διὰ λέξεων, ἃς ὑποθέτει ἐπίσης διαφανεῖς ὡς ἡ ἰδέα, ἀπολαύει ἐντελοῦς τέρψεως αὐτὴ δι' αὐτὴν δημιουργοῦσα. Τοῦ ἀπείρου ἐν τῇ σκέψει ὑπάρχοντος, αὕτη τὸ ὑποθέτει καὶ ἐν τῇ ἐκφράσει. Ἡ τέρψις εἶναι ὡσαύτως ἄπειρος. Πρέπει, ὅπως τρυφήσῃ τις ταύτης, νὰ ἦναι ἀρκούντως μουσικὸς ἢ ποιητής· καὶ τίς δὲν εἶναι τοιοῦτος;

Ὁ Ἀντὰρ, ὁ ἥρως καὶ ποιητὴς συνάμα τοῦ νομάδος Ἄραβος, ὀλίγον εἶναι γνωστὸς παρ' ἡμῖν· κακῶς γνωρίζομεν τὴν ἱστορίαν του· ἀγνοοῦμεν ὡσαύτως τὴν ἀκριβῆ ἐποχὴν τῆς ὑπάρξεώς του. Σοφοί τινες διϊσχυρίζονται ὅτι ἔζη κατὰ τὸν ἕκτον Μ. Χ. αἰῶνα. Αἱ ἐπιτόπιοι παραδόσεις ἀνάγουσι τὴν ζωήν του ἔτι ἀπώτερον. Ὁ Ἀντὰρ, κατὰ τὰς ἐκ τοῦ ποιήματός του ἐν μέρει παραληφθείσας παραδόσεις, ἦτο Νέγρος δοῦλος ἀνακτήσας ἕνεκα τῶν κατορθωμάτων αὐτοῦ καὶ τῶν ἀρετῶν τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἐπιτυχὼν τῆς κυρίας αὐτοῦ Ἀβλὰς διὰ τοῦ ἔρωτος καὶ τοῦ ἡρωϊσμοῦ. Τὸ ποίημα τοῦ Ἀντὰρ δὲν εἶναι γεγραμμένον καθ' ὁλοκληρίαν ἐμμέτρως ὡς τὰ τοῦ Ὁμήρου· εἶναι ἐν ποιητικῷ πεζῷ λόγῳ τῆς καθαρωτέρας καὶ κλασικωτέρας Ἀραβικῆς γλώσσης διακεκομμένῳ ὑπὸ στίχων. Τὸ δὲ παραδοξώτερον ἐν τῷ ποιήματι τούτῳ εἶναι, ὅτι τὸ μέρος τῆς ἐν πεζῷ λόγῳ γεγραμμένης διηγήσεως εἶναι ἀπείρως ὑπέρτερον τῶν παρεισάκτων λυρικῶν τεμαχίων. Τὸ ποιητικὸν μέρος ἀποπνέει τὴν λεπτολογίαν, τὴν ἐπιτήδευσιν, ὡς ὅλαι αἱ ἐν παρακμῇ φιλολογίαι· οὐδὲν τοὐναντίον ἀφελέστερον, φυσικώτερον, ἀληθῶς ἐμπαθέστερον τοῦ λογαοιδικοῦ. Πᾶν ὅ,τι ἔκ τε τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων Ἀραβικῶν Ποιήσεων ἀνέγνων, μετέχει κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον τῆς ἀτυχοῦς ταύτης λεπτολογίας τῆς Ποιήσεως τοῦ Ἀντάρ· αὗται εἰσίν, εἰμὴ λογοπαίγνια, τοὐλάχιστον ἰδεοπαίγνια, εἰκονοπαίγνια, μᾶλλον πρὸς τέρψιν γενόμενα τοῦ πνεύματος ἢ πρὸς συγκίνησιν τῆς καρδίας. Ἀπαιτοῦνται αἰῶνες ἐν τῇ τέχνῃ ὅπως ἀνέλθῃ εἰς τὴν ἀφελῆ καὶ ὑψηλὴν φυσικὴν ἔκφρασιν. Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς Ἄραβας, οἱ στίχοι εἰσὶν ἔτι εὐφυεῖς παιδιᾶς εἶδος μετὰ τοῦ πνεύματός των ἢ μετὰ τῶν αἰσθημάτων των. Ἐξαιροῦνται θρησκευτικαί τινες Ποιήσεις γεγραμμέναι πρὸ τριακονταετίας ὑπὸ Μαρωνίτου ἐπισκόπου τοῦ ὄρους Λιβάνου. Θέλω συνάψει εἰς τὸ βιβλίον ἀποσπάσματά τινα ἄξια τῶν τόπων, ἐν οἷς ἐνεπνεύσθησαν καὶ τῶν ἱερῶν ἀντικειμένων, εἰς ἃ ὁ εὐσεβὴς οὗτος μοναχὸς εἶχεν ἰδίως θυσιάσει τὸ ἰσχυρὸν αὐτοῦ πνεῦμα. Αἱ θρησκευτικαὶ αὗται ποιήσεις εἶναι πανηγυρικώτεραι καὶ ἐνδομυχώτεραι ὅσον οὐδεμία τῶν ἐν Εὐρώπῃ γνωστῶν μοι. Ἐναπομένει ἐν αὐταῖς τόνος τις τοῦ Ἰώβ, μεγαλεῖον τοῦ Σολομῶντος καὶ μελαγχολία τοῦ Δαυίδ.

Λυποῦμαι διότι κάτοχός τις τῶν Ἀνατολικῶν γλωσσῶν δὲν μετέφρασεν ὁλόκληρον τὸν Ἀντάρ· ἡ μετάφρασις αὕτη θὰ ἤξιζε περισσότερον μιᾶς περιηγήσεως, διότι οὐδὲν ἀνταναχλᾷ τοσοῦτον τὰ ἤθη ὅσον ποίημά τι· ἀνακαινίζει ὡσαύτως τὰς ἰδιαιτέρας ἡμῶν ἐμπνεύσεις διὰ νέων χρωματισμῶν, οὓς ὁ Ἀντὰρ ἐξήντλησεν ἐν ταῖς ἐρημίαις του· θὰ ἦτο ἡδονικωτέρα τοῦ Ἀριόστου, συγκινητικωτέρα τοῦ Τάσσου. Δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι ἡ Ἰταλικὴ Ποίησις τοῦ Ἀριόστου καὶ τοῦ Τάσσου ἐστὶν ἀδελφὴ τῶν Ἀραβικῶν Ποιήσεων: ἡ αὐτὴ τῶν ἰδεῶν συνένωσις ἡ παραγαγοῦσα τὴν Ἀλχάμβραν, τὴν Σεβίλλην, τὴν Γρενάδην, καί τινας τῶν ἡμετέρων μητροπόλεων, παρήγαγε τὴν *Ἱερουσαλὴμ* καὶ τὰ θελκτικὰ δράματα τοῦ Ποιητοῦ τοῦ Reggio. Ὁ Ἀντὰρ ἐνδιαφέρει μᾶλλον τῶν *Χιλίων καὶ μιᾶς Νυκτῶν*, διότι εἶναι ἧττον παραδοξολόγος. Πᾶν τὸ ἐνδιάφορον ἐξηντλήθη εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ εἰς τὰς ἀληθεῖς ἢ πιθανὰς τοῦ ἥρωος καὶ τῆς ἐρωμένης αὐτοῦ περιπετείας. Οἱ Ἄγγλοι κέκτηνται ἐντελῆ σχεδὸν μετάφρασιν τοῦ εὐαρέστου τούτου ποιήματος· παρ' ἡμῖν ὅμως διεσπαρμένα τινὰ ὡραῖα τεμάχια εὑρίσκονται μόνον εἰς τὰς φιλολογικὰς Ἐπιθεωρήσεις. Ὁ ἀναγνώστης μόλις θέλει δυνηθῇ νὰ διΐδῃ, διὰ τῶν ἀτελειῶν, τῶν ἐν τέλει τοῦ βιβλίου τούτου τιθεμένων ἀποσπασμάτων, τὰς θαυμασίας καλλονὰς τοῦ πρωτοτύπου.

Βήματά τινα μακρὰν ἐμοῦ Ὀθωμανὶς νεᾶνις ἐπί τινος τῶν ἐκ λευκοῦ μαρμάρου μνημείων ἐκείνων, δι' ὧν ἅπαντες οἱ περὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ λόφοι εἰσὶν ἐστεμμένοι, ἐθρήνει τὸν σύζυγόν της· δεκαοκταέτις μόλις ἢ εἰκοσαέτις ἐφαίνετο οὖσα, καὶ οὐδέποτε εἶδον ἐξαισιωτέραν ὀδύνης εἰκόνα. Ἡ κατατομὴ αὐτῆς, ἣν ἡ πρὸς τὰ ὄπισθεν ἐρριμμένη αὐτῆς καλύπτρα μ' ἐπέτρεπε νὰ διαβλέπω, εἶχε τὴν γραμμικὴν ἀγνότητα τῶν ὡραιοτέρων κεφαλῶν τοῦ Παρθενῶνος, ἀλλὰ ταὐτοχρόνως τὴν ἁβρότητα, τὴν γλυκύτητα καὶ τὴν χαρίεσσαν ἀτονίαν τῶν γυναικῶν τῆς Ἀνατολῆς, καλλονὴν θηλυπρεπεστέραν, ἐρωτικωτέραν, γοητευτικωτέραν διὰ τὴν καρδίαν τῆς αὐστηρᾶς καὶ ἀρρενωπῆς καλλονῆς τῶν Ἑλληνίδων προτομῆς· οἱ βόστρυχοι αὐτῆς ἦσαν ξανθότητος σιτοχρόου καὶ χρυσῆς ὡς ὁ χαλκὸς τῶν ἀρχαίων ἀνδριάντων, χρῶμα λίαν ἐκτιμώμενον ἐν τῇ πατρίδι ταύτῃ τοῦ ἡλίου, οὗ τινος ἐστὶν ἡ οἰονεὶ ἀϊδία ἀνταύγεια· οἱ βόστρυχοι αὐτῆς ἀποσπώμενοι τῆς κεφαλῆς ἔπιπτον περὶ αὐτὴν, καθαίροντες πράγματι τὸ ἔδαφος· τὸ στῆθός της ἦτο καθ' ὁλοκληρίαν ἀποκεκαλυμμένον, ὡς εἴθισται παρὰ ταῖς γυναιξὶ τοῦ μέρους τούτου τῆς Ἀραβίας, καὶ ὅταν ἔκυπτεν ὅπως ἐναγκαλισθῇ τὸν λίθον τῆς τιάρας, ἢ ὅπως προσκολλήσῃ τὸ οὖς εἰς τὸν τάφον, οἱ δύο αὐτῆς γυμνοὶ κόλποι ἔθιγον τὴν γῆν, ἀποτυπούμενοι ἐν τῇ κόνει, ὡς ὁ τύπος ἐκεῖνος τοῦ ὡραίου κόλπου τῆς τεθαμμένης Ἀτάλας, ὃν ἡ κόνις τοῦ τάφου ἀπεικόνιζεν ἔτι, ἐν τῇ ἐξαισίᾳ Ἐποποιΐᾳ τοῦ Σκτωβριάν. Εἶχε καταστρώ-

σει παντοίοις ἄνθεσι τὸ μνημεῖον καὶ τὴν πέριξ γῆν. Ὡραῖος τῆς Δάμας τάπης ἦτο ἐξηπλωμένος ὑπὸ τὰ γόνατά της· ἐπὶ δὲ τοῦ τάπητος ὑπῆρχον ἀνθοφόρα τινὰ ἀγγεῖα καὶ κάνιστρον πλῆρες σύκων καὶ κριθίνων διπύρων, διότι ἡ γυνὴ αὕτη ὤφειλεν οὕτω νὰ διέλθῃ κλαίουσα ὁλόκληρον τὴν ἡμέραν. Ὀπὴ ἐν τῇ γῇ ὀρυχθεῖσα, καὶ ἥτις ἐθεωρεῖτο ἀνταποκρινομένη πρὸς τὸ οὖς τοῦ νεκροῦ, τῇ ἐχρησίμευεν ὡς φωνητικὴ σάλπιγξ πρὸς τὸν ἄλλον ἐκεῖνον κόσμον, ἐν ᾧ ἐκοιμᾶτο ἐκεῖνος ὃν ἤρχετο νὰ ἐπισκεφθῇ. Ἔκλινεν ἐκ διαλειμμάτων πρὸς τὴν εἴσοδον ταύτην, ψάλλουσα ᾄσματα στόνων ἀνάμικτα, ἀκολούθως πρησεκόλλα τὸ οὖς, οἱονεὶ ἀναμένουσα τὴν ἀπάντησιν· εἶτα ἐπανήρχιζε ψάλλουσα ἔνδακρυς ἔτι. Προσεπάθησα ὅπως ἐννοήσω τοὺς λόγους, οὓς ἐψιθύριζεν οὕτως, καὶ οἵτινες ἔφθανον ἕως ἐμοῦ· ἀλλ' ὁ Ἄραψ διερμηνεύς μου δὲν ἠδυνήθη νὰ τοὺς ἐννοήσῃ καὶ νὰ μοὶ τοὺς γνωστοποιήσῃ. Πόσον θλίβομαι διὰ τοῦτο! Πόσα μυστικὰ ἔρωτος ἢ ὀδύνης! Πόσους ἐμψύχους στόνους ὅλης τῆς ζωῆς δύο ψυχῶν, ἀπεσπασμένων ἀπ' ἀλλήλων περιελάμβανον ἆρά γε οἱ συγκεχυμένοι καὶ δακρύβρεκτοι οὗτοι λόγοι! Ὤ! ἂν τι ἠδύνατο ποτὲ νὰ ἐξεγείρῃ νεκρόν, ἦσαν παρόμοιοι λόγοι ψιθυριζόμενοι ὑπὸ παρομοίου στόματος.

Δύο βήματα μακρὰν τῆς γυναικὸς ταύτης ὑπὸ μέλαν πανίου τεμάχιον ὑποστηριζόμενον ὑπὸ δύο καλάμων ἐν τῇ γῇ ἐμπεπηγμένων δίκην ἀλεξηλίου, τὰ δύο μικρὰ αὐτῆς τέκνα ἔπαιζον μετὰ τριῶν μαύρων δούλων τῆς Ἀβυσσινίας ἐνοκλαζουσῶν ὡς ἡ κυρία αὐτῶν ἐπὶ τῆς ἄμμου τάπητι κεκαλυμμένης. Αἱ τρεῖς αὗται γυναῖκες καὶ αἱ τρεῖς νέαι καὶ ὡραῖαι ὡσαύτως ῥοδιναὶ τὴν μορφὴν καὶ ἔχουσαι τὴν ἀετώδη κατατομὴν τῶν Νέγρων τῆς Ἀβυσσινίας, ἦσαν συμπεπλεγμέναι κατὰ διαφόρους σωματικὰς θέσεις, ὡς τρία ἀγάλματα ἐξ ἑνὸς λίθου γλυφέντα. Ἡ μὲν τὸ ἓν γόνυ εἶχε πρὸς τὴν γῆν κρατοῦσα ἐπὶ τοῦ ἄλλου ἓν τῶν τέκνων τεῖνον τὰς ἀγκάλας πρὸς τὸ μέρος, ἐν ᾧ ἔκλαιεν ἡ μήτηρ του· ἡ δὲ εἶχε τὰς δύο κνήμας συνεπτυγμένας ὑποκάτω αὐτῆς καὶ τὰς δύο χεῖρας ἡνωμένας ὡς ἡ Μαγδαληνὴ τοῦ Κανόβα ἐπὶ τοῦ ἐκ κυανοῦ ὑφάσματος περιγαστρίου αὐτῆς· ἡ τρίτη ἦτο ὀρθὴ ὀλίγον τι κλινουσα ἐπὶ τῶν δύο συντρόφων της, καὶ, κινουμένη ἐκ δεξιῶν πρὸς τὰ ἀριστερά, ἐλίκνιζεν ἐν τῷ μόλις διαφαινομένῳ κόλπῳ της τὸ μικρότερον τῶν τέκνων, τὸ ὁποῖον προσεπάθει εἰς μάτην ὅπως ἀποκοιμίσῃ. Ὅταν οἱ στόνοι τῆς νεαρᾶς χήρας ἔφθανον μέχρι τῶν τέκνων, ταῦτα ἤρχιζον κλαίοντα, καὶ αἱ τρεῖς μαῦραι αἰχμάλωτοι ἀποκρινόμεναι διὰ στεναγμοῦ πρὸς τὸν τῆς κυρίας των, ἤρχιζον ψάλλουσαι ἤχους ὑπνωτικοὺς καὶ παιδικοὺς τῆς πατρίδος των ὅπως κατευνάσωσι τὰ δύο παιδία.

Ἦτο κυριακή· διακόσια βήματα μακρὰν μου ὄπισθεν τῶν παχέων καὶ ὑψηλῶν τοίχων τῆς Ἱερουσαλὴμ, ἤκουον διαλειπόντως ἐξερχομένας ἀπὸ τοῦ μέλανος θόλου τοῦ Ἑλληνικοῦ μοναστηρίου τὰς μεμακρυσμένας καὶ ἀσθενεῖς ἠχοῦς τῆς ἑσπερινῆς λειτουργίας. Οἱ ὕμνοι καὶ οἱ ψαλμοὶ τοῦ Δαυὶδ μετὰ παρέλευσιν τρισχιλίων ἐτῶν ἀπηγγέλλοντο ὑπὸ ξένων φωνῶν καὶ ἐν νέᾳ γλώσσῃ ἐπὶ τῶν αὐτῶν λόφων, ἐφ' ὧν ἐνεπνεύσθησαν, καὶ ἔβλεπον ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τοῦ μοναστηρίου μορφάς τινας γηραιῶν μοναχῶν τῆς ἁγίας Γῆς, πηγαινοερχομένων, κρατούντων τὸ εὐχολόγιον ἐν χερσὶ καὶ ψιθυριζόντων τὰς παρακλήσεις ἐκείνας, ψιθυρισθείσας ἤδη ἐν διαστήματι τόσων αἰώνων εἰς τόσας γλῶσσας καὶ ῥυθμούς.

Καὶ ἐγὼ ἤμην ἐκεῖ ὅπως ψάλω ὅλα ταῦτα· ὅπως μελετήσω τοὺς αἰῶνας ἐν τῇ κοιτίδι αὐτῶν· ὅπως ἀναζητήσω ἀπ' ἀρχῆς τὴν ἄγνωστον πορείαν πολιτισμοῦ καὶ θρησκείας· ὅπως ἐμπνευσθῶ ἐκ τοῦ πνεύματος τῶν τόπων καὶ τοῦ μυστηρίου τῶν ἱστοριῶν καὶ τῶν μνημείων, ἐπὶ τῶν ἀκτῶν ἐκείνων, αἵτινες ὑπῆρξαν τὸ σημεῖον τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ νεωτέρου κόσμου, καὶ ὅπως θρέψω δι' ἐπιστήμης πραγματικωτέρας καὶ φιλοσοφίας ἀληθεστέρας τὴν σοβαρὰν ποίησιν καὶ σκέψιν τῆς ἡμετέρας ἐποχῆς.

Ἡ σκηνὴ αὕτη ἐρριμμένη τυχαίως πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου καὶ συλλεγεῖσα ἐν μιᾷ τῶν χιλίων τοῦ ταξειδίου μου ἀναμνήσεων, μοὶ παρέστησε τὴν εἱμαρμένην καὶ τὰς ἐντελεῖς σχεδὸν φάσεις ὅλων τῶν ποιήσεων· αἱ τρεῖς μαῦραι αἰχμάλωτοι λικνίζουσαι τὰ βρέφη δι' αὐτοσχεδίων ἐθνικῶν ᾀσμάτων τῆς πατρίδος των, παρίστανον τὴν ποιμενικὴν καὶ διδακτικὴν ποίησιν τῆς νηπιότητος τῶν ἐθνῶν· ἡ νέα ὀθωμανὶς χήρα κλαίουσα τὸν σύζυγόν της διὰ θρηνῳδῶν στεναγμῶν πρὸς τὴν γῆν τὴν ἐλεγειακὴν καὶ συμπαθῆ ποίησιν, τὴν ποίησιν τῆς καρδίας· οἱ Ἄραβες στρατιῶται διηγούμενοι πολεμικὰ ἀποσπάσματα, ἐρωτικὰ καὶ θαυμάσια τοῦ Ἀντὰρ, τὴν Ἐπικὴν καὶ πολεμικὴν ποίησιν τῶν νομαδικῶν καὶ κατακτητικῶν λαῶν· οἱ Ἕλληνες μοναχοὶ ψάλλοντες τοὺς ψαλμοὺς ἐπὶ τῶν ἐρημικῶν αὐτῶν ὑψωμάτων τὴν ἱερὰν καὶ λυρικὴν ποίησιν τῶν χρόνων τοῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ τῆς θρησκευτικῆς ἀναγεννήσεως· καὶ ἐγώ, μελετῶν ὑπὸ τὴν σκηνήν μου καὶ συλλέγων ἱστορικὰς ἀληθείας ἢ σκέψεις παγκοσμίους τὴν ποίησιν τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν μελετῶν, θυγατέρα ἐποχῆς, καθ' ἣν ἡ ἀνθρωπότης σπουδάζεται καὶ ἀνακεφαλαιοῦται ἡ ἰδία μέχρι τῶν ᾀσμάτων, δι' ὧν τέρπει τὰς ἀνέσεις της.

Ἰδοὺ ὁλόκληρος ἡ τοῦ παρελθόντος ποίησις· ἀλλ' ὁποία ἔσται ἡ τοῦ μέλλοντος; . . . . . .

* * *

ΚΛΕΑΝΘΗΣ Ο ΣΤΩΙΚΟΣ.

(Συνέχεια ἴδε φυλ. 86).

Ὁ ἀνθρώπινος βίος εἶναι πάντοτε ἀνθρώπινος· καὶ ἂν διὰ τοῦ πνεύματος θίξωμεν τὸν οὐρανὸν, τὸ σῶμα ἡμῶν βαδίζει ἐπὶ τῆς γῆς· ἴσως λοιπὸν πρέπει νὰ εὐγνωμονῶμεν πολλάκις πρὸς τὸν χρόνον, ὅστις ῥίπτει τὸν ὁμιχλώδη αὐτοῦ πέπλον εἰς τὸν ἰδιώτην βίον πολλῶν ἐξόχων ἀνδρῶν, φειδόμενος μόνον, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, τὰ εὐγενέστατα προϊόντα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, τὰ ἔργα τῆς διανοίας. Δυστυχῶς ὁ χρόνος ἠδίκησε τὸν Κλεάνθην· ἀνήρπασε τὰ πλεῖστα τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὁ δὲ Διογένης Λαέρτιος διετήρησεν εἰς τὴν μνήμην τῶν μεταγενεστέρων τοὺς χλευασμοὺς σχεδὸν μόνον, οὓς ὁτὲ μὲν ἡ ἀντιζηλία τῶν τότε σχολῶν, ὁτὲ δὲ ἡ ἔμφυτος εἰρωνεία τοῦ Ἕλληνος, ἐξηκόντιζε κατὰ τοῦ Κλεάνθους. Διότι εἶχε μὲν αὐτὸς ἀθλητικὸν τὸ σῶμα, ἀλλὰ τὸ ἐξωτερικὸν τραχὺ καὶ ἀφύσικον· ἐχλευάζετο λοιπὸν πολλάκις, ὁ δὲ Τίμων ἐνέπαιζεν αὐτὸν λέγων,

Τίς δ' οὗτος κτίλος ὥς ἐπιπωλεῖται στίχας ἀνδρῶν,
Μωλύτης, ἐπέων φίλος, Ἄσσιος, ὅλμος, ἄτολμος;

Ἀλλ' ὁ μὲν Τίμων ὡς μισάνθρωπος καὶ πρὸ πάντων σιλλογράφος ἦτο συγγνωστὸς ἀποκαλῶν ἠλίθιον καὶ ὅλμον τὸν Κλεάνθην· ἀσυγχώρητοι ὅμως εἶναι οἱ καὶ νῦν παραδεχόμενοι αὐτὸν ἀφυῆ· ὡς ἂν ἦτο δυνατὸν ἀφυὴς καὶ ἠλίθιος νὰ διαδεχθῇ τὸν Ζήνωνα, νὰ διδάξῃ τὸν Χρύσιππον καὶ νὰ καταλείψῃ τοσαῦτα συγγράμματα, ὧν τὰ ἐλάχιστα λείψανα λογίζονται ὡς κειμήλια. Μὴ λησμονῶμεν ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν φύσει εἴρωνες καὶ μάλιστα πρὸς ἄνθρωπον ὅστις, ὡς καὶ ὁ Ζήνων, ἐπρέσβευεν ὅτι τὸ ἦθος εἶναι καταληπτὸν ἐκ τοῦ εἴδους· οἱ δὲ ὀπαδοὶ τῆς στωϊκῆς φιλοσοφίας ἦσαν καὶ δι' ἄλλους λόγους μισητοὶ παρὰ τῷ λαῷ· ἡ αὐστηρότης τῶν ἠθῶν καὶ τῆς διαίτης, τὸ ἀδάμαστον καὶ ἀγέρωχον τοῦ χαρακτῆρος, ἡ περιφρόνησις τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀρέσωσιν εἰς κοινωνίαν μὴ δυναμένην νὰ ἐννοήσῃ φιλοσοφίαν ἄλλην παρὰ τὴν τοῦ Ἐπικούρου. Καὶ ἐπειδὴ αἱ ἑταῖραι τότε ἔνεμον τὰς δάφνας τῆς ἀθανασίας καὶ ἐσχημάτιζον τὰς κοινὰς πεποιθήσεις, ὁ δὲ Κλεάνθης περιεφρόνει αὐτάς, αἱ ἑταῖραι φυσικῷ τῷ λόγῳ διέκειντο πολεμιώταται πρὸς αὐτὸν, ἐρεθίζουσαι κατ' αὐτοῦ τοὺς σιλλογράφους, τοὺς κωμικοὺς καὶ αὐτοὺς τοὺς ἰδίους συμμαθητάς, οἵτινες ἐκάλεσαν αὐτὸν οὐ μόνον ἠλίθιον ἀλλὰ καὶ ὄνον· ἐκεῖνος δὲ ἀθορύβως ἤκουε τὴν ἐπίκλησιν, λέγων ὅτι μόνος αὐτὸς δύναται νὰ φέρῃ τὸ τοῦ Ζήνωνος φορτίον. Ἄλλοτε πάλιν Σωσίθεος ὁ ποιητὴς εἶπεν εἰς τὸ θέατρον·

Οὓς ἡ Κλεάνθους μωρία βοηλατεῖ.

Ὁ Κλεάνθης ἦτο παρών· πάντες δὲ οἱ ἀκροαταὶ ἐστράφησαν πρὸς αὐτὸν μείναντα ἀτάραχον· τότε θαυμάσαντες ἐκρότησαν τὸν μὲν, τὸν δὲ Σωσίθεον ἐξέβαλον τοῦ θεάτρου. Καὶ ὁ κωμικὸς δὲ Βάτων, ὁ πάσας τὰς τότε σχολὰς διακωμῳδήσας, πολλάκις ἐνέπαιξε τὸν Κλεάνθην ἐν τῷ θεάτρῳ· ἀλλ' ἔπειτα θλιβόμενος διὰ τὴν ἕνεκα τῆς τοιαύτης εἰρωνείας ψυχρό-

τητα τοῦ φίλου αὐτοῦ Ἀρκεσιλάου, ἐζήτησε συγγνώμην παρὰ τοῦ Κλεάνθους καὶ ἐγένετο φίλος ἔνθερμος αὐτοῦ. Ἴσως ὁ ἄλλοτε πυγμάχος δὲν ἐκέκτητο μεγάλην περὶ τοὺς τρόπους λεπτότητα, οὐδ' εἶχε τὴν εὔστροφον εὐφυΐαν καὶ τὴν σοφιστικὴν καὶ διαλεκτικὴν δεινότητα τοῦ Στίλπωνος· ἦτο ἁπλοῦς τὴν συμπεριφοράν, ἡ δὲ ἀφέλεια αὕτη ἥτις καταφαίνεται ἔκ τινων ἀπαντήσεων διασωθεισῶν ὑπὸ τοῦ Διογένους Λαερτίου, προεκάλει τὸν γέλωτα τῆς ἐπιτετηδευμένης Ἀθηναϊκῆς κοινωνίας. Ὁ Κλεάνθης συνείθιζε νὰ ἐπιπλήττῃ ἑαυτόν, καὶ τοῦτο πολλάκις γεγωνυῖᾳ τῇ φωνῇ. Μίαν ἡμέραν ὁ Ἀρίστων ἤκουσεν αὐτὸν λαλοῦντα μόνον καὶ ἐν ἀγανακτήσει. Τίνα, ἠρώτησεν, ἐπιπλήττεις; Ὁ δὲ γελάσας, πρεσβύτην, εἶπε, πολιὰς μὲν ἔχοντα, νοῦν δὲ μή. Ἐκτὸς τούτων ὁ Κλεάνθης εἶχε μὲν ζωηρὰν τὴν φαντασίαν, ἀλλ' ἀσθενῆ τὴν μνήμην· διὸ ὁ Ζήνων ἀφωμοίου αὐτὸν πρὸς τὰς σκληροκήρους δέλτους, αἵτινες μόλις μὲν γράφονται, διατηροῦσιν ὅμως τὰ γραφόμενα. Ἐδίσταζε δὲ ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ καὶ ἐμελέτα πολὺ πρὶν ἐκφέρῃ γνώμην. Συνέβαινε δηλαδὴ εἰς αὐτὸν τὸ τοῦ Ἀντιφάνους, ὅστις ἔλεγε παίζων « ἔν τινι πόλει τὰς φωνὰς εὐθὺς λεγομένας πήγνυσθαι διὰ ψύχος, εἶθ' ὕστερον ἀνιεμένων, ἀκούειν θέρους ἃ τοῦ χειμῶνος διελέχθησαν. » Τόσον βραδέως καὶ αὐτὸς ἀπήντα πρὸς τὰς ἐρωτήσεις. Τοιοῦτοι δισταγμοὶ δὲν ἦσαν ἀνεκτοί, ὅθεν κατηγόρουν αὐτὸν ὡς δειλόν· καὶ ἔλεγε μὲν ὅτι διὰ τοῦτο ὀλίγα ἁμαρτάνει· ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἤρκει εἰς ἀνθρώπους οἵτινες βραδύτερον ὠνείδιζον αὐτὸν καὶ διὰ τὸ γῆρας καὶ οἵτινες δὲν συνεκινοῦντο, ὅτε ἔλεγε μὲ τὴν συνήθη αὐτῷ στωϊκὴν ἀπάθειαν καὶ ἀγαθότητα· — κ' ἐγὼ θέλω νὰ ἀπέλθω. Ἀλλ' ἐὰν δὲν ἠγανάκτει, ἐνόει ὅμως ὅτι αἱ κατηγορίαι ἐκεῖναι ἠδύναντο νὰ βλάψωσιν ἄλλους μὴ κεκτημένους ἴσως τὸ τῆς ψυχῆς θάρρος αὐτοῦ, διὸ, ὅπως καταστήσῃ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἀδιαφόρους πρὸς τὰς λοιδωρίας, ἔλεγε,

Μὴ πρὸς δόξαν ὅρα, ἐθέλων σοφὸς αἰῶνα γενέσθαι,
μηδὲ φόβου πολλῶν ἔκριτον καὶ ἀναιδίαν δόξαν.
οὐ γὰρ πλῆθος ἔχει συνετὴν κρίσιν, οὔτε δικαίαν,
οὔτε καλήν· ὀλίγοις δὲ παρ' ἀνδράσι τοῦτο κεν εὕροις.

Ὁ Κλεάνθης ἐπρέσβευεν ὅπως πάντες οἱ ἀρχαῖοι φιλόσοφοι ὅτι ὁ βίος δέον νὰ ᾖναι σύμφωνος πρὸς τὴν θεωρίαν· διὰ τοῦτο ἔλεγεν ὅτι οἱ ἐκ τοῦ περιπάτου πάσχουσιν ὅμοιόν τι μὲ τὰς λύρας, αἵτινες καλῶς φθεγξάμεναι δὲν ἀκούουσιν αὐτῶν· καὶ διὰ τοῦτο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ὀλίγοι ἐφιλοσόφησαν, διέλαμψεν ὅμως πλείους ἢ νῦν· διότι τότε μὲν ἔργον ἠσκεῖτο, νῦν δὲ λόγος. Αὐτὸς δὲ πάντοτε ἐτήρησεν ἀκριβῶς τὰ τῆς στωϊκῆς φιλοσοφίας παραγγέλματα, περιφρονῶν τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ἡδονὴν ἥτις ἔλεγεν ὅτι μήτε κατὰ φύσιν εἶναι μήτε ἀξίαν τινὰ ἔχει ἐν τῷ βίῳ· ἓν καὶ μόνον ἐφοβεῖτο, τὴν διαβολήν.

Κακουργότερον οὐδὲν διαβολῆς ἔστι πω.
λάθρα γὰρ ἀπατήσασα τὸν πεπεισμένον,
μῖσος ἀναπλάττει πρὸς τὸν οὐδὲν αἴτιον.

Μαθητεύσας δὲ παρὰ τῷ Ζήνωνι ἐννεακαίδεκα ἔτη διεδέχθη τὴν σχολὴν αὐτοῦ πρὸς μεγίστην ἀπορίαν τοῦ Λαερτίου, ὅστις θαυμάζει πῶς, τοιοῦτος ὤν, ὑπερίσχυσε πολλῶν καὶ ἄλλων ἀξιολόγων τοῦ Ζήνωνος μαθητῶν. Ἐν τῇ στοᾷ ἐδίδαξεν ἐπὶ πολὺν χρόνον καὶ ἐγήρασεν ἐν αὐτῇ, οὐδόλως δεχθεὶς τὴν προσφορὰν Πτολεμαίου τοῦ Φιλοπάτορος, καλέσαντος αὐτὸν εἰς Ἀλεξάνδρειαν. Μολονότι δὲ ἠδύνατο νὰ ἐγγραφῇ εἰς τὴν πολιτείαν τῶν Ἀθηνῶν, δὲν ἠθέλησε νὰ γίνῃ Ἀθηναῖος, ὅπως καὶ ὁ Ζήνων, ἵνα μὴ ἀδικήσῃ τὴν πατρίδα αὐτοῦ. Εἶχε πολλοὺς μαθητὰς παρ' ὧν ἠγαπᾶτο καὶ τοὺς ὁποίους ἠγάπα καὶ προέτρεπε πάντοτε πρὸς τὴν ἀρετήν· μόνη δὲ ἡ ἐμφάνισις αὐτοῦ ἐνέπνεε σέβας εἰς τὴν σχολὴν οὕτως, ὥστε καὶ ὅτε εἷς τῶν ἑταίρων αὐτοῦ μέλλων ν' ἀναχωρήσῃ ἐξ Ἀθηνῶν ἠρώτησε τὸν φιλόσοφον « πῶς ἂν ἥκιστα ἁμαρτάνοι; » εἶπεν· « Εἰ παρ' ἕκαστα ὧν πράττοις δοκοίης ἐμὲ παρεῖναι. » Ἀλλὰ πρὸ πάντων ἠνόει τὸν εὐφυᾶ καὶ ὀξύτατον Χρύσιππον τὸν ἐκ Ταρσοῦ τῆς Κιλικίας, ὅστις ἐν τοῖς πλείστοις διηνέχθη πρὸς τὸν διδάσκαλον, ὃν καὶ ἐνέπαιζεν ἐνίοτε, διότι, ἀποτείνων πρὸς αὐτὸν ἐρωτήσεις καὶ βραδέως τὰς ἀπαντήσεις λαμβάνων, συνεχῶς ἔλεγεν·

Ἐγὼ τ' ἄλλα μακάριος πέφυκ' ἀνὴρ
πλὴν εἰς Κλεάνθην· τοῦτον δ' οὐκ εὐδαιμονῶ.

Οὐχ ἧττον ὅμως ἠγάπα τὸν διδάσκαλον

καί ποτε πρὸς τὸν προτείνοντα ἐμπαικτικῶς σοφίσματα πρὸς τὸν Κλεάνθην· « παῦσε, εἶπε, παρέλκων τὸν πρεσβύτερον ἀπὸ τῶν πραγματικωτέρων, εἰς ἡμᾶς δὲ τοὺς νέους προτίθει ταῦτα. »

Ὁ Κλεάνθης γέρων ἤδη πολιὸς ὤν, περὶ τὸ ἐννενηκοστὸν ἔνατον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ, ἔπαθε φῦμα εἰς τὸ χεῖλος· οἱ ἰατροὶ ἀπηγόρευσαν εἰς αὐτὸν τὴν τροφὴν ἐπὶ δύο ἡμέρας μεθ' ἃς ἰάθη· ὥστε συνεχῶρησαν πάλιν αὐτῷ πάντα τὰ συνήθη. Ἀλλ' ὁ Κλεάνθης δὲν ἐδέχθη πλέον τροφήν· ἡ ἀκατάσχετος αὐτοῦ τάσις πρὸς τὸ μανθάνειν ἐγέννησεν ἐν αὐτῷ τὸν πόθον τοῦ θανάτου· ἠθέλησε νὰ λύσῃ διὰ τοῦ θανάτου πάντα τὰ μυστήρια ἅτινα ἔθιξεν ἐν τῇ ζωῇ καὶ ἠθέλησε νὰ ἐπιβεβαιώσῃ τὴν ἀλήθειαν ὅσων ἔλυσεν. Ἐπροχώρησεν ἤδη ἀρκετὰ πρὸς τὴν ἀθανασίαν, εἶπε, καὶ δὲν θέλει νὰ στραφῇ πάλιν ὀπίσω. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἐπῆλθον γράμματα παρ' ἑταίρων τινῶν· λαβὼν τότε τροφὴν καὶ πράξας περὶ ὧν ἐζήτουν οἱ φίλοι, ἀπέσχετο αὖθις καὶ οὕτως ἐτελεύτησε, καταλιπὼν τὴν σχολὴν εἰς τὸν μαθητὴν αὐτοῦ Χρύσιππον.

IV

Ὁ Κλεάνθης συνέγραψεν ἑξήκοντα βιβλία, θεολογικά, φυσικά, ἠθικά, πολιτικά, νομικά, γραμματικὰ καὶ διαλεκτικά, κάλλιστα, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Λαέρτιος, ὅστις διεσωσε τοὺς τίτλους αὐτῶν· ἀλλ' ἐκ τούτων μόνος ὁ πρὸς τὸν Θεὸν ὕμνος ὑπάρχει ἀκέραιος ἐν τῷ Στοβαίῳ, ἐκ τοσούτων δὲ ἄλλων πονημάτων καὶ διατριβῶν, ἐλάχιστα μόνον ἀποσπάσματα διεσώθησαν. Ἐν γένει λέγεται ὅτι ὁ Κλεάνθης οὐδὲν προσέθεσεν εἰς τὸ μέγα οἰκοδόμημα τοῦ Ζήνωνος, τὸ ὁποῖον μετὰ ταῦτα ὁ Χρύσιππος τοσοῦτον λαμπρῶς ηὔξησε καὶ ἐκόσμησεν· καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Γερμανὸς Σουέγλερος, ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς παρ' Ἕλλησι φιλοσοφίας, ἧς ὑπάρχει παρ' ἡμῖν ἀξιόλογος μετάφρασις, παραδεχόμενος τὴν ὅλως ἐσφαλμένην γνώμην ὅτι ὁ Κλεάνθης δὲν ἦτο λίαν εὐφυὴς τὴν διάνοιαν, προσθέτει ὅτι ἠκολούθησεν ὁ τοῦ Ζήνωνος μαθητὴς κατὰ πόδας σχεδόν τε εἰς πάντα τὸν διδάσκαλον. Ἀλλ' ἐδῶ ὑπάρχει σφάλμα μέγιστον. Αἱ ἀρχαὶ τῆς πρώτης περιόδου τῆς Στωϊκῆς φιλοσοφίας, περιεσώθησαν ἡμῖν ἐν μέρει μὲν ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου, ἀναιροῦντος αὐτὰς καὶ παραθέτοντος ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰ μᾶλλον ἐσφαλμένα λογικῶς χωρία· ἐν μέρει ὑπὸ τοῦ Στοβαίου, ἀλλὰ πρὸ πάντων ὑπὸ τοῦ Διογένους Λαερτίου. Ὁ δὲ Λαέρτιος εἰς τὸν βίον τοῦ Ζήνωνος ἐκθέτει τὰ δόγματα τῆς Στωϊκῆς φιλοσοφίας οὐχὶ ὅπως ἐξέθεσεν αὐτὰ ὁ Ζήνων, ἀλλ' ὅπως διετύπωσεν ἡ ὅλη σχολὴ ἦν, ὡς ἐνιαῖόν τι πρόσωπον ἐννοεῖ· ῥητῶς δὲ λέγει τοῦτο ἐν τῷ βίῳ τοῦ Ζήνωνος· « κοινῇ δὲ περὶ πάντων τῶν Στωϊκῶν δογμάτων ἔδοξέ μοι ἐν τῷ Ζήνωνος εἰπεῖν βίῳ, διὰ τὸ τοῦτον κτίστην γενέσθαι τῆς αἱρέσεως. » Ὥστε τὰ ἐν τῷ βίῳ τοῦ Ζήνωνος λεγόμενα δὲν ἀνήκουσιν εἰς αὐτὸν εἰμὴ καθ' ὅσον ἀναφέρονται εἰς αὐτόν. Εἶναι τολμηρὸν νὰ λέγωμεν ὅτι ὁ Κλεάνθης ἠκολούθησε κατὰ πόδα τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ· τόσῳ μᾶλλον τολμηρότερον ὅπερ προφανῶς μετεῤῥύθμισε καὶ ἐβελτίωσε τὴν σχολήν.

Ὁ Ζήνων ἔλεγεν ὅτι εἶναι τριμερὴς ὁ κατὰ φιλοσοφίαν λόγος· τὸ φυσικόν, τὸ ἠθικόν, τὸ λογικόν· παρέβαλλε δὲ τὴν φιλοσοφίαν πρὸς ἀγρὸν παμφόρον, οὗτινος ὁ μὲν περιβεβλημένος φραγμὸς εἶναι τὸ λογικόν, ὁ δὲ καρπὸς τὸ ἠθικόν· ἡ δὲ γῆ ἢ τὰ δένδρα τὸ φυσικόν. Ἀλλ' ὁ Κλεάνθης διῄρεσε τὰ μέρη τῆς φιλοσοφίας εἰς ἕξ, ἤτοι διαλεκτικόν, ῥητορικόν, ἠθικόν, πολιτικόν, φυσικόν, θεολογικόν, ὅ ἐστι διῄρεσε τὴν λογικὴν τοῦ Ζήνωνος εἰς ῥητορικὴν ἢ ἐπιστήμην τοῦ εὖ λέγειν περὶ τῶν ἐν διεξόδῳ λόγων, καὶ τὴν διαλεκτικὴν ἢ ἐπιστήμην τοῦ ὀρθῶς διαλέγεσθαι περὶ τῶν ἐν ἐρωτήσει καὶ ἀποκρίσει λόγων· παρέθεσεν εἰς τὴν ἠθικὴν τὴν πολιτικὴν, καὶ ὡς ἀνωτάτην, ὡς τὸ συμπέρασμα εἰς ὃ ἀνέρχεται ὁ ἄνθρωπος χειραγωγούμενος διὰ τῶν λοιπῶν γνώσεων, ἔταξε τὴν θεολογίαν.

Ἐν τῇ διαλεκτικῇ καὶ ῥητορικῇ δὲν φαίνεται διενεχθεὶς πρὸς τὸν Ζήνωνα· ὁ Λαέρτιος ἀναφέρει βιβλίον αὐτοῦ περὶ διαλεκτικῆς καὶ ὁ Κικέρων περὶ ῥητορικῆς τέχνης· ἀλλὰ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ταῦτα ἦσαν σημειώσεις τῶν τοῦ Ζήνωνος, διότι ὁ εὐφάνταστος ἐκεῖνος νοῦς δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ πολυπραγμονῇ ἐνασχολούμενος εἰς γραμματικοὺς καὶ ῥητορικοὺς κα-

νόνας, εἰς ψευδομένους λόγους καὶ ἀληθεύοντας καὶ ἀποφάσκοντας, σωρείτας, ἐλλιπεῖς καὶ ἀπόρους, περαίνοντας καὶ ἐγκαλυμμένους, κερατίδας, οὔτιδας καὶ θερίζοντας. Ὁ Κλεάνθης ἐν τῇ ἠθικῇ καὶ τῇ θεολογίᾳ διέπρεψε μᾶλλον· πρὸς τοῦτο μάλιστα πέφυκεν.

Ἡ ἠθικὴ παρὰ τοῖς Στωϊκοῖς εἶχεν εὑρεῖαν ἔννοιαν· ἐν αὐτῇ περιελάμβανον τὰ περὶ ὁρμῆς, περὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν, περὶ ἀρετῆς καὶ περὶ τέλους, περὶ τῆς πρώτης ἀξίας καὶ τῶν πράξεων, περὶ τῶν καθηκόντων, προτροπῶν καὶ ἀποτροπῶν. Μυρίαι δὲ ἄλλαι διαιρέσεις καὶ ὑποδιαιρέσεις, ἐπλημμύρουν τὸ μέρος τοῦτο τῆς φιλοσοφίας. Ἀλλ' ὁ Κλεάνθης ὡς ἂν ἀρχαιότερος ἀφελέστερον περὶ τῶν πραγμάτων διέλαβεν.

Διογένης ὁ κύων εἶχεν ἤδη ὁρίσει τὴν ἀρετὴν, τὸ εὐλογιστεῖν ἐν τῇ τῶν κατὰ φύσιν ἐκλογῇ· ὁ δὲ Ζήνων ὅστις ἐφρόνει ὅτι τὸ πᾶν τοῦτο εἶναι ἐναρμόνιον σύνολον, κατ' ἀΐδίους νόμους βαδίζον· ἕκαστον δὲ μόριον εἶναι μέλος τοῦ ἔμφρονος ὅλου, οὗ τινος ἡγεμονεύει ὁ λόγος, ἤτοι ὁ Θεός· ὥρισε τὴν ἀρετὴν, ὁμολογουμένως τῇ φύσει ζῆν· ἤτοι οὐδὲν ἐνεργοῦντες ὧν ἀπαγορεύει ὁ νόμος ὁ κοινός, ὅ ἐστιν ὁ ὀρθὸς λόγος, ὁ διὰ πάντων ἐρχόμενος, ὁ αὐτὸς ἐν τῷ Διΐ. Καὶ κατὰ τοῦτο ὁ Κλεάνθης εἶναι σύμφωνος πρὸς τὸν Ζήνωνα. Ἀλλ' ὁ Χρύσιππος φύσιν πρὸς τὴν ὁποίαν ἀκολούθως πρέπει νὰ ζῶμεν, ἐννοεῖ τὴν κοινὴν καὶ ἰδίως τὴν ἀνθρωπίνην· τοῦτο δὲν δέχεται ὁ Κλεάνθης, λέγων ὅτι τὴν κοινὴν μόνον πρέπει ν' ἀκολουθῶμεν φύσιν καὶ οὐχὶ τὴν ἐπὶ μέρους· διότι ἡ ἐπὶ μέρους, ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, εἶναι μὲν μόριον καὶ ἀπόῤῥοια τῆς κοινῆς, ἀλλὰ δι' αὐτὸ τοῦτο εἶναι καὶ ἀτελὴς καὶ πιθανὸν νὰ πλανηθῇ ἀκολουθοῦσα τὰς ἰδίας ὁρμὰς, ἢ νὰ ἐπισκοτισθῇ ὑπὸ τῶν παθῶν, ὥστε δὲν εἶναι ἄνευ σημασίας ἡ διάκρισις αὕτη, ὡς λέγουσιν οἱ Γερμανοί· διότι « διαστρέφεται τὸ λογικὸν ζῶον, ποτὲ μὲν διὰ τὰς τῶν ἔξωθεν πραγματειῶν πιθανότητας· ποτὲ δὲ διὰ τὴν κατήχησιν τῶν συνόντων· ἐπεὶ ἡ φύσις ἀφορμὰς δίδωσιν ἀδιαστρόφους. » Εἰς ταῦτα ὁ Κλεάνθης προσέθεσεν ὅτι ἡ ἀρετὴ αὐτὴ δι' αὐτὴν εἶναι αἱρετὴ οὐχὶ διά τινα φόβον ἢ ἐλπίδα ἤ τι τῶν ἔξωθεν καὶ « ἐν αὐτῇ τε εἶναι τὴν εὐδαιμονίαν, ἅτε οὔσῃ ψυχῇ πεποιημένῃ πρὸς τὴν ὁμολογίαν παντὸς τοῦ βίου. » Τὸ τελευταῖον τοῦτο οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ τὸ συμπέρασμα τοῦ θεμελιώδους περὶ ἀρετῆς κανόνος τῆς Στωϊκῆς φιλοσοφίας. Ὁ λόγος εἶναι τὸ πᾶν εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ ἡ ἁρμονία πρὸς τὸν λόγον εἶναι ὁ μόνος κανὼν τῶν πράξεων αὐτοῦ, ὁ δὲ ἠθικὸς χαρακτὴρ τῶν πράξεων εἶναι ἐν γένει τὸ μόνον μέτρον τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ· ἀλλὰ τὸ μέγιστον καλὸν εἶναι τὸ μέγιστον ἀγαθόν· ἄρα ὁ ἐνάρετος εἶναι ὁ εὐτυχέστερος τῶν ἀνθρώπων, ὁ ἐνάρετος εἶναι σοφὸς, εἶναι ἐλεύθερος, εἶναι βασιλεὺς, πρὸς πάντα ἱκανὸς καὶ τὰ πάντα δυνάμενος. Ὁ Πλούταρχος ὅστις ὅσον ἠδυνήθη ἐπολέμησε τὴν Στοὰν καὶ ὅστις ἀφορμὴν ἐζήτει πάντοτε διὰ νὰ ῥίψῃ καὶ ἓν βέλος κατ' αὐτῆς, ἄδικον πολλάκις, διαστρέφει τὴν κατὰ βάθος ὀρθὴν ἐκείνην θεωρίαν, καὶ εἰς τὴν σύνοψιν αὐτοῦ, τοῦ ὅτι παραδοξότερα οἱ Στωϊκοὶ τῶν ποιητῶν λέγουσιν, ἀπορεῖ ἀγανακτῶν, πῶς εἶναι δυνατὸν ἡ ἀρετὴ μόνη ν' ἀποτελῇ τὴν εὐδαιμονίαν, ἐν ᾗ συμπεριλαμβάνονται ὁ πλοῦτος, ἡ δόξα, ἡ ὑγεία καὶ τὸ κάλλος· καὶ ὁ μὲν Εὐριπίδου Ἰόλαος, λέγει, ἐξ ἀδρανοῦς καὶ παρήλικος δι' εὐχῆς τινος νέος καὶ ἰσχυρὸς ἐπὶ τὴν μάχην ἔξαφνα ἐγένετο· ὁ δὲ τῶν Στωϊκῶν σοφὸς, χθὲς μὲν ἦτο ἔχθιστος ἅμα καὶ κάκιστος, σήμερον δὲ αἴφνης μεταβέβληκεν εἰς ἀρετὴν καὶ ἐγένετο ἐκ ῥυσσοῦ καὶ ὠχροῦ καὶ, κατ' Αἰσχύλον, ἐξ

Ὀσφυαλγοῦς καὶ ὀδυνοσπάδος λιγροῦ
Γέροντος,
Εὐπρεπὴς, θερειδὴς, καλλίμορφος.

Καὶ ὁ παρὰ τοῖς Στωϊκοῖς κάκιστος, ἂν οὕτω τύχῃ, πρωΐ, δείλης ἄριστος· καὶ κοιμηθεὶς ἔμπληκτος καὶ ἀμαθὴς καὶ ἄδικος καὶ ἀκόλαστος καὶ δοῦλος καὶ πένης καὶ ἄπορος, αὐθημερὸν ἀνίσταται βασιλεὺς, πλούσιος, ὄλβιος, σώφρων, δίκαιος, βέβαιος, ἔχων νοῦν τέλειον, ἄκραν φρόνησιν, ἰσόθεον διάθεσιν, ἀδόξαστον ἐπιστήμην καὶ ἀμετάπτωτον ἕξιν· διότι ὁ ἐκ τῆς Στοᾶς λαβὼν τὴν ἀρετὴν δύναται νὰ εἴπῃ·

Εὔξαι εἴ τι βούλει, πάντα σοι γενήσεται,

πλοῦτον φέρει, βασιλείαν ἔχει, τύχην δίδει, εὐπότμους ποιεῖ καὶ ἀπροσδεεῖς καὶ αὐτάρκεις, τοὺς μίαν οἴκοθεν δραχμὴν μὴ

ἔχοντας. Τοιαύτας κατηγορίας καὶ σήμερον πολλοὶ προσάπτουσι κατὰ τῶν Στωϊκῶν, διαστρέφοντες νομίζομεν τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν τῆς εὐδαιμονίας, ἣν παρέχει ὁ ἐν ἀρετῇ βίος. Διότι ἔλεγον μὲν οἱ Στωϊκοὶ ὅτι ὁ ἐνάρετος εἶναι καὶ πλούσιος καὶ βασιλεὺς καὶ εὐτυχὴς, ἀλλ' εἰς τὰ ἐπίθετα ταῦτα δὲν ἀπέδιδον τὴν κυριολεκτικὴν αὐτῶν σημασίαν· ἐνόουν ὅτι ἐνώπιον τῆς ἠθικῆς οὐδεὶς πλούσιος, οὐδεὶς βασιλεὺς, οὐδεὶς εὐδαίμων ἢ ὁ ἐνάρετος· ὅτι τὸ ἀληθὲς ἀγαθὸν τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ ἀρετὴ, καὶ ὁ ἔχων τὰ πάντα ἐκτὸς αὐτῆς εἶναι δυστυχὴς τῷ ὄντι, διότι ἔχει πάντα τὰ ἀγαθὰ τοῦ ζώου, στερεῖται ὅμως τῆς ἀληθοῦς ἀνθρωπίνης ἀξίας. Ὁ ὑπερέχων πάντας γεννήσει ἢ τύχῃ, εἶναι ἀληθὴς βασιλεὺς ἢ ὁ ὑπερέχων πάντας ἀρετῇ; Καὶ ἀπέδιδον μὲν οἱ στωϊκοὶ ἀποκλειστικὴν πρὸς τὴν ἀρετὴν ἀξίαν, λογιζόμενοι αὐτὴν ὡς μόνον καλὸν καὶ μόνον ἀγαθὸν, ἀλλὰ τίς ἀληθὴς φιλοσοφία δὲν παραδέχεται τὴν ὑπεροχὴν ταύτην τῆς ἀρετῆς ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἀνθρώπινον, καὶ διατὶ ὅ,τι ἀληθῶς εἶναι μόνον καλὸν ἢ κακὸν δὲν ἀρκεῖ ν' ἀποτελέσῃ τὴν εὐδαιμονίαν ἢ τὴν κακοδαιμονίαν ἡμῶν; Αὐτὸς ὁ Πλούταρχος δὲν ὀνομάζει μυριάκις ἀληθῆ πλοῦτον τὴν ἀρετὴν καὶ δὲν φρονεῖ ἀνώτερον τοῦ Ἀλεξάνδρου, ποῖον νομίζετε; τὸν Διογένην. Τί ἄλλο ἔλεγον οἱ πυθαγόριοι; « Φαμὶ τὰν ἀρετὰν ἦμεν ποττὸ μὴ κακοδαιμονίαν ἱκανὰν, τὰν δε κακίαν ποττὸ μὴ εὐδαιμονέν. » Οἱ δὲ σήμερον ἀποκαλοῦντες στωϊκὸν παράδοξον τὴν θεωρίαν ἐκείνην, λησμονοῦσι τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν;

Οἱ στωϊκοὶ λέγουσιν ὅτι μόνος ὁ ἐνάρετος ἐστὶ σοφὸς, ἐννοοῦντες ὅτι ἡ σοφία ἥτις δὲν φέρει πρὸς τὴν ἀρετὴν ἀδύνατον νὰ ἦναι ἀληθὴς σοφία· οὐδόλως δὲ παρεδέχοντο τὸν ἀπαίδευτον ἐνάρετον, ἀπεναντίας ὁ Κλεάνθης εἶπε τοὺς ἀπαιδεύτους μόνῃ τῇ μορφῇ τῶν θηρίων διαφέρειν. Τὴν δ' ἀρετὴν ταύτην ὁ Κλεάνθης πρεσβεύει ἀναπόβλητον διὰ βεβαίας καταλήψεις, ἐνῷ ὁ Χρύσιππος λέγει αὐτὴν ἀποβλητὴν· διδακτὴν, διότι καὶ ἐκ φαύλων γίνονται ἀγαθοὶ, ἐννοῶν ὅτι ἀπαιτεῖται μὲν πρὸ πάντων φύσις γόνιμος καὶ ὁμαλὴ ὅπως καρποφορήσῃ ἡ ἠθικὴ, ἀλλ' οὐχ ἧττον καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἀγόνου πέτρας διὰ τῆς ἐπιμελείας καὶ τῆς ἐπιτηδείου διδαχῆς δυνάμεθα νὰ παραγάγωμεν καρποὺς ἀγαθούς. Ἀλλὰ τί εἶναι τὸ ἀγαθόν; Ἐπιστημονικῶς μὲν ὥριζεν αὐτὸ ἡ Στοὰ « τὸ τέλειον κατὰ φύσιν λογικοῦ ἢ ὡς λογικοῦ· » ἡ αὐτὴ δὲ ἀποκλειστικότης ἡ ἐπὶ τῆς ἀρετῆς ὑπάρχει καὶ ἐπὶ τοῦ ἀγαθοῦ· μόνον τὸ καλὸν, ἀγαθόν· καὶ ἦσαν σπουδαῖοι ἄνδρες οἱ πράττοντες κατ' ἀρετὴν, φαῦλοι δὲ οἱ κατὰ κακίαν, καὶ οὐδεὶς μέσος ὅρος. Ἀλλ' ὁ Κλεάνθης ἐρωτώμενος, οὕτως ὥριζεν αὐτό·

Τ' ἀγαθὸν ἐρωτᾷς μ' οἷον ἐστ'; ἄκουε δή.
Τεταγμένον, δίκαιον, ὅσιον, εὐσεβὲς,
κρατοῦν ἑαυτοῦ, χρήσιμον, καλὸν, δέον·
αὐστηρὸν, εὐθέκαστον, αἰεὶ συμφέρον·
ἄφοβον, ἄλυπον, λυσιτελὲς, ἀνώδυνον,
ὠφέλιμον, εὐάρεστον, ἀσφαλές, φίλον,
ἔντιμον, ὁμολογούμενον,
εὐκλεὲς, ἄτυφον, ἐπιμελὲς, πρᾷον, σφοδρὸν,
χρονιζόμενον, ἄμεμπτον, αἰεὶ διαμένον.
Ἀνελεύθερος πᾶς ὅστις εἰς δόξαν βλέπει
ὡς δὴ παρ' ἐκείνης τευξόμενος καλοῦ τινος.

Ἐκ τοῦ ὁρισμοῦ τούτου ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ Κλεάνθης κάλλιον παντὸς ἄλλου Στωϊκοῦ ἐνόησεν ὅτι τὸ ἀγαθὸν γεννώμενον ἐκ τοῦ ἐλευθέρου λόγου φέρει ὡς ἀποτέλεσμα ἄμεσον τὴν ὑποχρέωσιν καὶ τὴν ἀξίαν. Ἀφοῦ δὲ τὸ ἀγαθὸν εἶναι τὸ θεμέλιον τῆς ὑποχρεώσεως καὶ τῆς βεβαίας δόξης καὶ τὸ ἀληθὲς μέτρον τῆς ἀνθρωπίνης ἀξίας, ἕπεται ὅτι ὁ πλοῦτος καὶ ἡ ὑπόληψις, ἡ ὑγεία καὶ ἡ ῥώμη ὄντα ἐκ τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν, εἰσὶν ἀδιάφορα πρὸς τὸν ἐλεύθερον ἄνθρωπον. Ἡ δὲ ἀξία τοῦ ἀγαθοῦ οὐδ' αὐξάνει διὰ τῆς ἐπιτυχίας, οὐδ' ἐλαττοῦται διὰ τῆς ἀποτυχίας. Ὁ Κλεάνθης φέρει τὸ ἀκόλουθον παράδειγμα· « ἀπέστειλα δύο δούλους εἰς τὴν ἀκαδημίαν πρὸς τὸν Πλάτωνα, καλῶν αὐτὸν παρ' ἐμοί. Ὁ μὲν εἷς ἐρευνήσας εἰς τὴν στοὰν, ἐρευνήσας παντοῦ ὅπου ἤλπιζε ν' ἀπαντήσῃ τὸν Πλάτωνα, ἐπέστρεψε κεκμηκὼς καὶ ἄπρακτος· ὁ ἄλλος σταματᾷ χαίνων ἐνώπιον τοῦ πρώτου μίμου ὃν ἀπήντησε καὶ ἐνῷ περιφέρεται ἀσκόπως καὶ παίζει μετὰ τῶν ὁμοίων αὐτοῦ, βλέπει διερχόμενον τὸν Πλάτωνα, ὃν εὑρίσκει χωρὶς νὰ ζητῇ. Θὰ ἐπαινέσωμεν τὸν πρῶτον δοῦλον, ὅστις τὸ καθ' ἑαυτὸν ἐξεπλήρωσε τὴν ἐντολὴν, καὶ θὰ τιμωρηθῇ ὁ ἄλλος εἰς ὃν ἡ ἀβελτηρία τοσοῦτον παραδόξως ἐχρησίμευσεν. » Ἄλλοτε πάλιν ἔλεγεν· « εἴμεθα φονεῖς καὶ πρὶν βάψω-

μεν εἰς τὸ αἷμα τὰς χεῖρας ἡμῶν, ἀρκεῖ νὰ ὁπλισθῶμεν πρὸς τὸν φόνον καὶ νὰ ἔχωμεν τὴν πρόθεσιν νὰ ληστεύσωμεν ἢ νὰ φονεύσωμεν. Ἡ πρᾶξις εἶναι ἡ ἐξωτερικὴ ἐκδήλωσις τοῦ ἐγκλήματος, ἀλλ' ἡ ἀδικία ὑπάρχει ἤδη πλήρης ἐν τῇ διανοίᾳ τοῦ πράττοντος.» Τὸ ἔγκλημα ὑπάρχει ἐνώπιον τοῦ ἠθικοῦ νόμου ἐν τῇ βουλήσει καὶ ὁ μελετήσας τὸ κακὸν εἶναι κακός. Τὸ πῦρ ἀνήφθη· ἀπαιτεῖται ὕλη μόνον ὅπως ἀποτελέσῃ πυρκαϊάν. Διὰ τοῦτο,

ὅστις ἐπιθυμῶν ἀνέχεται αἰσχροῦ πράγματος
οὗτος ποιήσει τοῦτ' ἐὰν καιρὸν λάβῃ.

Ἀλλ' οὕτως ἀποκλείεται ἐμμέσως ἡ συγγνώμη, λογιζομένη ὡς ἀνοχὴ αἰσχροῦ πράγματος, καὶ ἡ Στωϊκὴ φιλοσοφία ἠρνεῖτο ἀληθῶς τὴν συγγνώμην· «μὴ γὰρ παριέναι τὰς ἐκ τοῦ νόμου ἐπιβαλλούσας κολάσεις· ἐπεὶ τό γε εἴκειν καὶ ὁ ἔλεος, αὐτή τε ἡ ἐπιείκεια, οὐδεμιᾷ ἐστι ψυχῇ πρὸς κολάσεις προσποιουμένῃ χρηστότητα, μηδὲ οἴεσθαι σκληροτέρας αὐτὰς εἶναι.» Καὶ τῳόντι ἡ συγγνώμη καὶ ὁ ἔλεος παρεισερχόμενα μεταξὺ τῆς δικαιοσύνης καὶ τοῦ ἁμαρτήσαντος καὶ κωλύοντα τὴν διὰ τῆς τιμωρίας ἀνόρθωσιν τῆς ἀδικίας, δὲν εἶναι ἆρά γε ἐπιβλαβῆ ὁπόταν μάλιστα κατὰ κόρον καὶ ἀπερισκέπτως ἀπονέμονται;

Εἴπομεν ὅτι ἡ ἀρετὴ παρὰ Στωϊκοῖς ἦτο μία καὶ ἀπόλυτος· καὶ ὑπάρχουσι μὲν πολλοὶ τῶν Στωϊκῶν πολλὰς ἀποδεχόμενοι ἀρετάς, ἀλλὰ καὶ αὗται ἀνάγονται ἐπίσης εἰς μίαν κατὰ τὰς πρὸς τὰ πράγματα σχέσεις καὶ ἐνεργείας διαφέρουσαν. Οὕτως ὁ μὲν Ζήνων, ὡς καὶ ὁ Απολλοφάνης μίαν λέγει, τὴν φρόνησιν, ἔπειτα ἀνδρείαν, σωφροσύνην, δικαιοσύνην· ἀλλ' ἡ μὲν ἀνδρεία καὶ ἡ σωφροσύνη εἶναι φρόνησις ἐν ἐνεργητέοις· ἡ δὲ δικαιοσύνη, φρόνησις ἐν ἀπονεμητέοις. Ὁ δὲ Κλεάνθης ἀρετὴν λέγει τὴν ἰσχὺν καὶ τὸ κράτος τῆς ψυχῆς· «ἡ δὲ ἰσχὺς αὕτη, καὶ τὸ κράτος ὅταν μὲν ἐπὶ τοῖς ἐπιφανέσιν ἐμμενετέοις ἐγγένηται, ἐγκράτειά ἐστιν, ὅταν δ' ἐν τοῖς ὑπομενετέοις, ἀνδρεία· περὶ τὰς ἀξίας δὲ, δικαιοσύνη, περὶ τὰς ἐκκλίσεις καὶ αἱρέσεις, σωφροσύνη.» (ἕπεται συνέχεια).

Δ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ.

ΠΟΙΗΣΙΣ.

ΣΤΟ ΜΝΗΜΑ ΤΟΥ ΣΠΥΡΟΥ ΜΟΥ.

Ὁ γάμος καὶ τὸ λείψανο τὰ δίδυμα τοῦ βίου
Στεφάνι διδουν τοῦ Νεκροῦ καθὼς καὶ τοῦ Νυμφίου·
Στὸ γάμο καὶ στὸ λείψανο λουλούδια καὶ λαμπάδες
Στολίδια καὶ φιλήματα καὶ κόσμος καὶ παπάδες·
Νυμφίο λένε τὸ γαμβρὸ καὶ τὸ νεκρὸ Νυμφίο·
Εἰπῆτε μου ... ὁ Σπῦρός μου τί εἶναι ἀπὸ τὰ δύο;
Εἰπῆτε μου! τὸ Σπῦρό μου τὸν ἀκριβὸ ποῦ πᾶνε;
Γιατὶ μοῦ τὸν ἁρπάζουνε καὶ βιαστικὰ κινᾶνε;
Γιὰ Νύφη; δὲν ἔχει καιρό! εἶναι μικροῦλι ἀκόμα·
Μὴ γιὰ τὴ γῆ; οἱ ἄγγελοι δὲν μοιάζουν γιὰ τὸ χῶμα·
Μοῦ τὸν εἰζήλεψε ὁ Θεός; γιατὶ νὰ μοῦ τὸν δώσῃ;
Ποιὰ φονικὰ ἐμελέτησα νὰ μοῦ τὰ ξεπλερώσῃ;
Ὁ οὐρανὸς ἔχει πολλά· ἐγὼ δὲν ἔχω ἄλλο·
Αὐτὸ εἶν' τὸ μικρότερο, αὐτὸ εἶν' τὸ μεγάλο·
Δὲν ἔχω ἄλλο θησαυρὸ, δὲν ἔχω ἄλλη ἐλπίδα,
Αὐτὸ νὰ δώσω εἶχα κ' ἐγὼ γρατιώτη γιὰ Πατρίδα·
Αὐτὸν εἶχα ὁ ἔρημος τὰ μάτια νὰ μοῦ κλείσῃ
Καὶ τὸ βασκνισμένο μου ὄνομα νὰ κρατήσῃ·
Αὐτὸν εἶχα τῆς μάνας του ν' ἀφήσω βακτηρία·
Ἴσκιο, τιμὴ στὰ νιάτα της, ψωμὶ στὰ γηρατεῖα·
Θεέ μου ἂν δὲν ἐξέμαθες ἀνάστασες νὰ κάνῃς
Θέλησε εἰς τὸ πνεῦμά μου ποτὲ νὰ μὴ πεθάνῃς.
Ἀφῆτέ μου τὸ Σπῦρό μου, τὸ Σπῦρό μου ἀφῆτε!
Εἰ δὲ, σιμά του βίχτε με, τοὺς γυιούς σας νὰ χαρῆτε.
Γιὰ νὰ τοῦ κάνω συντροφιὰ, τὴν ἔγνια του νὰ ἔχω·
Μὲ τὴ δροσιὰ τοῦ Ἀπριλιοῦ τὰ χείλη του νὰ βρίχω·
Γιατὶ ὅταν στὸ μνῆμά του ὁ Σπῦρός μου ξυπνήσῃ
Τὸ σκότος τὸ ἀσυνειθιστο πολὺ θὰ τὸν φεβίσῃ.
Ἦταν μονάκριβο παιδὶ καὶ ἦταν χαϊδεμένο
Μ' ὁλόψυχα φιλήματα ἦταν ἀναστημένο.
Ἦταν μικρὸς ὁ Σπῦρός μου, δὲν ἄνοιξε βιβλίο
Γιὰ νὰ πρεσμείνῃ ἥσυχο τὸν ἅγιο Νυμφίο.
Ὁ πάγος ὁ ὑπόγειος θὲ νὰ μου τὸ κρυώσῃ
Ἡ ἐρημιὰ το γυιόκα μου θὲ νὰ μοῦ τὸν μαλώσῃ
Θὰ θυμηθῇ τὴ μάνα του καὶ θὲ νὰ μοῦ χολιάσῃ,
Ξενοι θαμμένοι γύρω του κανεὶς δὲν θὰ τὸ πιάσῃ
Δὲν τὸ γνωρίζει ἡ ξενητιὰ ποῦ ἔχει φαγωμένο
Νὰ σκούζῃ θὲ νὰ σκιάζεται κ' ἐαϊώνια μαραμένο
Τριγυρω στὰ σκοτάδια του τὴ μάνα θὰ γυρεύῃ
Καὶ ὁ πόνος τὰ χειλάκια του τοῦ κάκου θ' ἀναδεύῃ.
Παράξενο θὰ τ' ὠρχεται καὶ θὲ νὰ τῶχῃ ἄχτι
Πῶς ἀπὸ τὴ μανοῦλα του στὸ χῶμα ἐπετάχτη
Ἀφῆτέ με νὰ τὸ πλανῶ ὅτ' εἶναι νύχτα ἀκόμα
Ἀφῆτε εἰς τὰ στήθη μου ζεστὸν νὰ εὕρῃ στρῶμα
Ἀφῆτέ με νὰ τὸ πλανῶ ὅτι θὰ ξημερώσῃ
Καὶ θἄρθῃ ἡ μανοῦλά του παιγνίδια νὰ τοῦ δώσῃ
Καὶ νὰ τοῦ φερῃ κόκκινα βουχάκια ποῦ τοῦ ράβῃ
Νὰ τὰ φορέσῃ τὴ Λαμπρὰ νὰ πάῃ νὰ μεταλάβῃ.
Ἄχ! δὲν μ' ἀκοῦνε...φεύγουνε καὶ χωρὶς Σπῦρο ἐμ-
[πρὸς μου
Λέγουνε ὅσα λέγονται ἀφ' τὴν ἀρχὴ του Κόσμου.
Κανένας νὰ μὴν αἰσθανθῇ Θεέ μου τὸν καϋμό μου
Πιστεύτε με ὅσοι ἐχάσατε παιδιὰ σαν τὸ δικό μου.

Σπέτσαι. Ἀπρίλιος τοῦ 1868.

Ὁ Ἀτυχὴς Πατὴρ

Π. ΣΥΝΟΔΙΝΟΣ.

ΤΟ ΑΝΘΟΣ ΤΗΣ ΛΛΟΗΣ.

(Συνέχεια ἴδε φυλλ. 86.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Χάρις εἰς τὰς φροντίδας τοῦ δόκτορος Γουγιὼτ, ἡ Ἕλλεν ἐθεραπεύετο βραδέως ἐκ τοῦ πυρετοῦ ὅστις, ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, ἠπείλει νὰ κόψῃ τὸ νῆμα τῆς ζωῆς της. Ἡ Σωσάννα ἔμενε διαρκῶς ἀφωσιωμένη εἰς τὴν νεαρὰν κυρίαν της· ἠγρύπνησε παρὰ τὸ προσκεφάλαιόν της μὲ στοργὴν ἀδελφῆς ἢ μὲ τρυφερὰν μέριμναν μητρός. Μόλις τὴν ἄφινε πρὸς στιγμήν· ὅλα τὰ διαταχθέντα παρὰ τοῦ ἀλλοκότου ἰατροῦ ἰατρικὰ τὰ ἔδιδεν ἰδιοχείρως εἰς τὴν Ἕλλεν, ἡ δὲ Ἕλλεν, ἐν τῇ παρακοπῇ της, δὲν θὰ τὰ ἐδέχετο ὑπ' οὐδεμιᾶς ἄλλης χειρός.

Ὅλα ταῦτα ἐπλήρουν χαρᾶς καὶ πικρίας τὴν καρδίαν τῆς τροφοῦ, ἥτις ἔβλεπεν ἑαυτὴν παραγκωνιζομένην παρ' ἐκείνης τὴν ὁποίαν ἐνόμιζε ῥαδιουργον. Τὴν ἐμίσει καὶ τὴν ἀγάπα συνάμα· τὴν ἐμίσει διὰ τὴν ἀγάπην τὴν ὁποίαν ἐδείκνυε πρὸς αὐτὴν ἡ Ἕλλεν, τὴν ἠγάπα διὰ τὴν ἀφοσίωσιν μὲ τὴν ὁποίαν περιεποιεῖτο τὴν ὀρφανήν.

— Ἰδοὺ εἶσθε καλλίτερα, πολὺ καλλίτερα... τώρα, εἶπεν ἡ Σωσάννα τακτοποιοῦσα τὸ προσκεφάλαιον τῆς ἀσθενοῦς. Ποτὲ δὲν θὰ συγχωρήσω ἐμαυτὴν διὰ τὴν κακὴν ἰδέαν τὴν ὁποίαν ἔσχηματίσα διὰ αὐτὸν τὸν φρικώδη ἰατρὸν Γουγιὼτ, ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι οὔτε κατὰ τὸ ἥμισυ κακὸς παρ' ὅσον φαίνεται. Ἡ ἱκανότης του διετήρησε τὴν ζωήν σας.

— Διὰ νέας δυστυχίας! ἀπεκρίθη ἡ νέα κόρη μετὰ βαθέος στεναγμοῦ. Εἶμαι εἰς τὴν ἐξουσίαν ἀνθρώπου τοῦ ὁποίου ἡ καρδία δὲν γνωρίζει ἄλλον νόμον εἰμὴ τὰ πάθη της· δὲν ἔχω οὔτε ἕνα ὑπερασπιστὴν, οὔτε μίαν φίλην ἐκτὸς σοῦ· διότι καὶ αὐτὸς ὁ Ἐρρίκος μὲ ἐλησμόνησεν.

— Ὤ! ὄχι, δεποινίς! ἀνέκραξεν ἡ ταπεινὴ φίλη της· δὲν ἀμφιβάλλω περὶ τῆς πίστεως τοῦ Κ. Ἐρρίκου καθὼς δὲν ἀμφιβάλλω καὶ περὶ τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ. [illegible] οἱ ὁποῖοι σᾶς ἔσυραν εἰς τὴν ἀπαισίαν αὐτὴν οἰκίαν πιθανὸν νὰ ἐκράτησαν τὰς ἐπιστολάς σας καὶ τὰς ἰδικάς του.

— Ἀλλ' ὄχι καὶ τὰς ἐπιστολὰς τοῦ δόκτορος Ὅρμ, τοῦ γέροντος φίλου του· βεβαίως ὁ Ἐρρίκος θὰ τῷ ἔγραφεν.

Ἡ Σωσάννα συνεβούλευσε τὴν ὀρφανὴν νὰ καταφύγῃ εἰς τὸν δόκτορα Γουγιὼτ, ἂν ὄχι διὰ νὰ ζητήσῃ τὴν προστασίαν του, τοὐλάχιστον διὰ νὰ τὸν παρακαλέσῃ νὰ στείλῃ μίαν ἐπιστολὴν εἰς τοὺς φίλους της.

— Τὸν δόκτορα Γουγιὼτ! ἀπεκρίθη ἡ ἀσθενὴς φρικιῶσα, οὔτε κἂν νὰ τὸ σκεφθῶμεν. Τὸν παρετήρησα, εἶδα τὸ ψυχρὸν βλέμμα του τὸ ὁποῖον θὰ σταματήσῃ τὰς παρακλήσεις ἐπὶ τῶν χειλέων τοῦ οἴκτου, καὶ θὰ μακρύνῃ διὰ παντὸς τὸν ἄγγελον τῆς ἱκεσίας... Ὁ χρυσός! ἰδοὺ τὸ μόνον κλειδίον τῆς καρδίας του, καὶ ὁ καταδιώκτης μου ἔχει τὸ κλειδίον τοῦτο.

— Ὑπάρχει ἴσως καὶ ἄλλο κλειδίον, εἶπε φωνή τις σοβαρὰ πλησίον των.

Αἱ δύο δεσμώτιδες ἐξέφερον ἐνστιγματικῶς κραυγήν. Ὁ δόκτωρ Γουγιὼτ, εἰσελθὼν ἀπαρατήρητος διαρκούσης τῆς συνομιλίας των, εἶχε σταθῆ κατὰ τὴν συνήθειάν του πλησιέστατα τῆς κλίνης.

Ἡ Ἕλλεν πρώτη ἤρχισε τὴν ὁμιλίαν.

— Εἶναι δυνατόν! ἀνέκραξε, νὰ συνεκίνησαν τὴν καρδίαν σας τὰ βάσανά μου; Δύνασθε νὰ μὲ κάμετε μίαν ἐκδούλευσιν;

— Δύναμαι.

— Καὶ θέλετε;

— Χέμ! ἐγόγγυσεν ὁ γέρων, τοῦτο ἐξαρτᾶται ἀπὸ τας περιστάσεις!... Τέκνον, προσέθηκε στρεφόμενος πρὸς τὴν Σωσάνναν, καταβῆτε εἰς τὸ μαγειρεῖον, καὶ ἰδέτε ἐὰν τὸ πραϋντικὸν ποτὸν τὸ ὁποῖον διέταξα τὴν Ἰνδὴν ἔγινεν.

Ἡ πιστὴ νέα κόρη ἐδίσταζε. Τὸ ἀλλόκοτον ἐκεῖνο ὃν τῇ ἐνέπνεε τόσον μέγαν τρόμον, ὥστε ἐφοβεῖτο νὰ τὸ ἀφήσῃ μόνον μὲ τὴν κυρίαν της,

— Τί φοβεῖσθε; προσέθηκεν ἐκεῖνος μὲ πικρὸν μειδίαμα.

— Ὕπαγε, Σωσάννα, εἶπεν ἡ Ἕλλεν ἐμψυχωθεῖσα ὑπὸ αἰφνιδίας ἐλπίδος· δὲν ὑπάρχει τοσοῦτον σκληρὸς βράχος τὸν ὁποῖον ὁ Θεὸς νὰ μὴ δύναται νὰ συντρίψῃ.

Ἐνθαρρυνθεῖσα ἐκ τῶν λέξεων τούτων, ἡ Σωσάννα ἀπεσύρθη. Μόλις ὁ ἰατρὸς ἔμεινε μόνος μετὰ τῆς Ἕλλεν καὶ ἐπλη-

σίασε κάθισμά τι πρὸς τὴν κλίνην, ἔπειτα, προβάλλων τὴν μακρὰν καὶ ὀστεώδη χεῖρα του, ἔθεσε τὸν δάκτυλον ἐπὶ τοῦ σφυγμοῦ.

— Πάντοτε ὁ πυρετός! ἐψιθύρισε· πάντοτε ὁ πυρετός!

— Μὴ προσέχετε εἰς τοῦτο! ἀνέκραξεν ἡ ἀσθενής. Τὸ πνεῦμά μου εἶναι καθαρόν, πολὺ καθαρόν, διότι βλέπω τὴν φρίκην τῆς θέσεώς μου. Δὲν ἔχω ἄλλην ἐλπίδα ἀπὸ ὑμᾶς, ἄλλον φίλον ἀπὸ τὸν Θεόν.

— Ἔχετε καὶ ἄλλον.

— Ἄλλον φίλον!... Τὸ ὄνομά του; ἠρώτησεν ἡ Ἔλλεν μετὰ σπουδῆς.

— Δὲν ἠξεύρω τὸ ὄνομά του.

— Ἡ πατρίς του;

— Οὔτε τοῦτο δὲν γνωρίζω. Διέταξε... καὶ ὑπακούω. Τὸ ἔργον τὸ ὁποῖον ἀνέλαβα εἶναι ἐπικίνδυνον... διότι ὁ δεσμοφύλαξ σας εἶναι ἐκ τῶν παραφόρων ἐκείνων ὄντων τὰ ὁποῖα παίζουσι μὲ τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου ὡς τὰ κύματα μὲ τὴν λέμβον· τὸν νοῦν του μεταχειρίζεται μόνον διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὰ πάθη του, καὶ ὄχι διὰ νὰ δαμάσῃ.

Ἡ Ἔλλεν ἔφριξε· διότι ἤξευρεν ὅτι ὡμίλει περὶ τοῦ Μίραν-Ἀφαξ.

— Ὁ φίλος οὗτος ἐπανέλαβεν ὁ δόκτωρ, διότι εἶναι φίλος σας καὶ κύριός μου, μὲ διέταξε νὰ σᾶς σώσω ἀπὸ τὸν καταδιώκτην σας· ἀλλὰ μὲ ἐπέβαλεν ὅρον τινὰ ὅστις καθιστᾷ τὸ ἔργον δυσχερέστερον.

— Ὁ ὅρος οὗτος!... ποῖος εἶναι;

— Νὰ φεισθῶ τῆς ζωῆς του!... Ἐὰν ἔλειπεν ὁ ὅρος οὗτος θὰ ἦτο εὔκολον... πολὺ εὔκολον, προσέθεσε μᾶλλον χαμηλοφώνως. Πρὸ τριῶν ἡμερῶν· ἀπατῶ τὸν νέον Ἰνδὸν περὶ τῆς καταστάσεως τῆς ὑγείας σας· νομίζει ἀκόμη ὅτι ἡ σκιὰ τοῦ ἀγγέλου τοῦ θανάτου περιίπταται περὶ ὑμᾶς, καὶ ὅτι ἡ ἐλαχίστη προσβολὴ θὰ ἦτο δι' ὑμᾶς ἀπαισία. Διὰ τοῦτο ἀπέφυγε νὰ σᾶς ἴδῃ.

— Κρατεῖτέ τον εἰς αὐτὴν τὴν ἀπάτην καὶ θὰ σᾶς εὐλογῶ· ἢ ἐὰν δὲν ὑπάρχῃ μέσον νὰ ἀποφύγωμεν τὴν ἐπίσκεψίν του, ἐνεργήσατε ὥστε οἱ λόγοι σας νὰ ἦναι ἀληθεῖς.

— Πῶς τοῦτο; ἠρώτησεν ὁ δόκτωρ μετὰ βλέμματος ἐταστικοῦ.

— Δίδων μοι τὸν θάνατον ὅστις θὰ μὲ λυτρώσῃ ἀπὸ τὰς χεῖράς του.

Ἡ σταθερότης μεθ' ἧς ἡ αἴτησις αὕτη ἐγένετο διήγειρε συνάμα τὴν ἔκπληξιν καὶ τὸν θαυμασμὸν τοῦ γέροντος, συνειθισμένου νὰ βλέπῃ, τοὺς ἐρχομένους νὰ τὸν ἐπισκεφθῶσι, τρέμοντας ἀπὸ τὸν φόβον τοῦ θανάτου.

— Δὲν εἶναι ἀκόμη ἀναγκαῖον, ἀπήντησεν. Ἔχετε ἐμπιστοσύνην εἰς ἐμέ;

Ἡ Ἔλλεν ἐδίστασεν. Ἡ καρδία της ἔπαλλε βιαίως.

— Τί ἔχω νὰ φοβηθῶ; εἶπε καθ' ἑαυτήν. Εἶναι ἡ τελευταία ἐλπίς μου. Καὶ εἶπε μεγαλοφώνως ἐμψυχουμένη ὑπὸ τοῦ πυρετοῦ: Θὰ σᾶς ὑπακούσω.

— Ἀκούσατε λοιπὸν τὰς παραγγελίας μου, ἐπανέλαβε ταπεινῶν τὴν φωνὴν ὡς ἐὰν ἐφοβεῖτο τὴν ἠχὼ τοῦ γηραιοῦ δωματίου. Αὔριον τὸ ἑσπέρας, ὅταν ὅλοι θὰ κοιμῶνται, νὰ ἐνδυθῆτε μὲ ἕνα μέλανα μανδύαν καὶ ἕνα πέπλον τὸν ὁποῖον θὰ φέρω μαζῆ μου.

— Ἀλλ' ἡ Σωσάννα; διέκοψεν ἡ Ἔλλεν ἥτις ἤκουσε προσεκτικῶς.

— Μὴ φοβεῖσθε τίποτε, ἐπανέλαβεν ὁ δόκτωρ ἀταράχως, θὰ σᾶς συνοδεύσῃ... Ἐνθαρρυνθεῖσα ἐκ τῆς ὑποσχέσεως ταύτης, ἡ δεσμώτις ἔνευσε πρὸς αὐτὸν νὰ ἐξακολουθήσῃ.

— Ὅταν ἀκούσετε κραυγὴν ὁμοίαν μὲ τῆς γλαυκός, ἐπαναληφθησομένην τρὶς ὑπὸ τὸ παράθυρόν σας, ἐξέλθετε τοῦ δωματίου σας ἀθορύβως.

— Ἀλοίμονον! εἶπεν ἡ ἀτυχής, ὅλας τὰς νύκτας ἡ θύρα εἶναι κεκλεισμένη, καὶ κρατεῖ τὸ κλειδίον ἡ ἄπιστος τροφός μου.

Ὁ γέρων ἠγέρθη, ἐπλησίασε ταχέως τὴν θύραν καὶ ἠρεύνησε τὸ κλεῖθρον. Εἶτα δὲ, ἰδὼν ὅτι οὐδὲν εὐκολώτερον ἢ νὰ ἀφαιρέσῃ τις τοὺς κοχλίας, ἐπανῆλθε καὶ ἐκάθησεν εἰς τὴν θέσιν του.

— Θὰ προβλέψωμεν καὶ τοῦτο, εἶπεν. Εἰς τὴν τελευταίαν βαθμίδα τῆς κλίμακος θὰ συναντήσετε τὸν ἄγνωστον φίλον σας. Τὰ λοιπὰ τὰ ἀναλαμβάνομεν ἡμεῖς.

— Ἀλλ' ἐὰν μὲ ἐγκαταλείπουν αἱ δυνάμεις μου;

— Πρὶν ἐξέλθετε τοῦ δωματίου σας, νὰ πίετε τὸ περιεχόμενον μικρᾶς φιάλης τὴν ὁποίαν θὰ εὕρετε μὲ τὸν μανδύαν καὶ τὸν πέπλον· καὶ ὅσον κόπον καὶ ἂν ἀναγκασθῆτε νὰ ὑποστῆτε, ἐπὶ πέντε ὥρας, δὲν θὰ σᾶς ἐγκαταλείψωσιν οὔτε αἱ δυνάμεις οὔτε τὸ θάρρος. Μὲ ὑπόσχεσθε ὅτι θὰ πράξετε ὅλα ταῦτα;

— Ναί, ναί, ναί.

— Ἐνθυμηθῆτε ὅτι ἐὰν ἡ ἀπόπειρα ἀποτύχῃ ἐξ ἀδυναμίας σας ἢ μὴ ἀποφασιστικότητός σας κατὰ τὴν τελευταίαν στιγμὴν, τὸ σφάλμα θὰ ἦναι ἰδικόν σας· θὰ πράξω ὅ,τι δυνατὸν, καὶ ἴσως πλειότερον παρ' ὅσον θέλω, διὰ νὰ σᾶς βοηθήσω. Μόνον αὐτὸ τὸ μέσον σᾶς μένει διὰ νὰ ἀπαλλαχθῆτε ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἀμειλίκτου καταδιώκτου σας.

— Θὰ διατρέξω τὸν κίνδυνον, ἔστω καὶ ἂν ἀνοιχθῇ ὁ τάφος πρὸ τῶν ποδῶν μου. Ἐστὲ πιστὸς καὶ ἡ εὐγνωμοσύνη μου δὲν θὰ σᾶς ἀφήσῃ νὰ λυπηθῆτε διὰ τὰ δῶρα τοῦ Μίραν-Ἀφαξ· διότι εἶμαι πλουσία, πλουσία ἀπὸ χρυσὸν τὸν ὁποῖον ἀγαπᾶτε, πλουσία ἀπὸ ὅλα, ἐκτὸς ἀπὸ φίλους καὶ εὐτυχίαν!

— Θὰ σᾶς ἐνθυμίσω τὴν ὑπόσχεσίν σας, εἶπεν ὁ γέρων τοῦ ὁποίου οἱ ὀφθαλμοὶ ἤστραψαν εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ χρυσοῦ χάριν τοῦ ὁποίου τοσάκις ἐμόλυνε τὴν ψυχήν του μὲ ἀπάνθρωπα ἐγκλήματα. Θὰ σᾶς ἐνθυμίσω τὴν ὑπόσχεσίν σας ὅταν ἐλευθερωθῆτε.

— Θὰ τὴν τηρήσω πιστῶς.

Φοβούμενος μήπως διεγείρῃ τὰς ὑπονοίας τοῦ Μίραν ὅστις περιέμενεν ἀνυπομόνως, ὁ δόκτωρ Γουγιὼτ ἐξῆλθε τοῦ δωματίου ἀθορύβως, ἀφήσας τὴν Ἔλλεν ἐλπίζουσαν, ἀμφιβάλλουσαν καὶ φοβουμένην.

Ὅταν ἡ Σωσάννα κατέβη εἰς τὸ παλαιὸν σκοτεινὸν μαγειρεῖον τῆς Κρόμβελ-Χάουζ, εὗρε τὴν τροφὸν καὶ τὸν Βὶλλ Σίδελερ καθημένους ἐκατέρωθεν τῆς εὐρείας θερμάστρας ὅπου ἔβραζε μίγμα βοτάνων ἐντὸς μικροῦ ἀγγείου. Ὁ κονικλοτρόφος, σχεδὸν ἐντελῶς ἰαθεὶς ἐκ τῶν πληγῶν τὰς ὁποίας ἔλαβε διὰ τῶν χειρῶν τοῦ κυρίου του, τὴν παρετήρησε μὲ ὕφος ἀπειλητικόν· ἡ Ζάρα τὴν εἶδε μετ' ἀταράχου ἀδιαφορίας καὶ ἠγέρθη βραδέως διὰ νὰ ἐξέλθῃ.

— Μὴ μὲ ἀφίνετε μὲ αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον! εἶπεν ἡ νέα κόρη τῆς ὁποίας οἱ ἀρχαῖοι φόβοι ἐπανῆλθον εἰς τὴν θέαν τοῦ κονικλοτρόφου.

— Δὲν ἔχετε ἀνάγκην νὰ μὲ φοβῆσθε, ἀπήντησεν ὁ Βὶλλ· τοὐλάχιστον ὄχι ἀκόμη, προσέθηκε μὲ χαμηλὴν φωνὴν, διότι εἶχεν ἀπόφασιν νὰ ἐκτελέσῃ βραδύτερον τὴν ἐκδίκησιν τὴν ὁποίαν ἐμελέτα πρὸ πολλοῦ κατὰ τοῦ Ζόε Βέαν.

Ἡ τροφὸς εἶδε τὸ ἄγριον βλέμμα τῶν ὀφθαλμῶν του, καὶ διὰ χειρονομίας τὸν διέταξε νὰ ἐξέλθῃ τοῦ μαγειρείου.

— Εἶμαι πολὺ καλὰ ἐδῶ, εἶπεν οὗτος.

— Δὲν πρέπει νὰ μείνῃς, ἀπήντησεν ἡ Ζάρα ἡσύχως. Πῶς! ἀνέκραξε βλέπουσα ὅτι ἐδίσταζε νὰ ὑπακούσῃ, ὁ σκύλος αὐτὸς δὲν ἐτιμωρήθη ἀρκετά; πρέπει λοιπὸν νὰ τὸν μαστιγώσω διὰ νὰ τὸν μάθω νὰ ὑπακούῃ εἰς τὸν κύριόν του;

Ὁ Σίδελερ ἠγέρθη καὶ διευθύνθη χωλαίνων πρὸς τὴν θύραν τὴν ὁποίαν τῷ ἐδείκνυεν ἡ Ἰνδή.

— Μάθε, προσέθηκεν αὕτη, ὅτι ὑπάρχουν ὄργανα τὰ ὁποῖα μεταχειριζόμεθα, ἀλλὰ τὰ περιφρονῶμεν. Τόλμησε νὰ ἔμβῃς ἐνόσῳ ἡ νέα αὐτὴ μένῃ ἐδῶ, καὶ ἡ τιμωρία σου θὰ ἦναι τρομερωτέρα παρὰ τὴν πρώτην φοράν. Εἶσαι εἰς τὰς χεῖρας ἀνθρώπου ὁ ὁποῖος δὲν συνειθίζει νὰ συγχωρῇ.

Εἰς τὴν ἀπειλὴν ταύτην, ὁ κακοῦργος ἐφρικίασεν· εἶχεν ἤδη δοκιμάσει τὸν βραχίονα τοῦ Μίραν, καὶ ἡ ἐνθύμησις αὕτη τὸν ἐταπείνου ὡς ἄγριον θηρίον εὑρὸν τὸν δαμάσαντα αὐτό. Μακρυνόμενος, ἐλυπήθη διότι ἐτέθη ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του. Ἀναμφιβόλως τὸ σχέδιον τοῦ κακουργήματος τὸ συνέλαβον ὁμοῦ, ἀλλ' ὁ Σίδελερ τὸ ἐξετέλεσε μόνος, καὶ δὲν εἶχεν εἰμὴ ἠθικὰς μόνον ἀποδείξεις τῆς συνενοχῆς τοῦ Ἰνδοῦ.

Ἐνθαρρυνθεῖσα ἐκ τῆς ἀπουσίας τοῦ ἐχθροῦ της, ἡ Σωσάννα ἤρχισεν ἀσχολουμένη εἰς τὸ ἔργον της. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐλαφρὸς κρότος εἰς τὸ δικτυωτὸν παράθυρον εἵλκυσε τὴν προσοχήν της· ἐστράφη καὶ εἶδε τὸν Ῥὲδ Ῥάλφ μειδιῶντα αὐτῇ διὰ τῶν ἐξαγώνων ὑέλων. Ἐνθυμήθη τὴν ἀγαθότητα τοῦ μικροῦ βουκόλου καὶ ἐμειδίασε πρὸς αὐτόν.

— Εἶσθε ὁλομόναχη; ἐψιθύρισε.

— Ναί.

— Κλείσατε λοιπὸν τὴν θύραν μὲ τὸν μοχλὸν καὶ θὰ ἔμβω.

Ὑποθέτουσα ὅτι ὁ ἀνθρωπίσκος εἶχεν

αἰτίαν τινὰ ἐρχόμενος, ἔκλεισε ζωηρῶς τὴν θύραν διὰ τοῦ μοχλοῦ καὶ ἐπλησίασεν εἰς τὸ παράθυρον ὅπου ὁ Ῥὲδ Ῥάλφ κατεγίνετο νὰ ἀφαιρέσῃ τὰς σιδηρᾶς ῥάβδους· τὸν ἐβοήθει τις, καὶ τὸ ἔργον προύχωρει ταχέως, διότι ὁ χρόνος εἶχε φθείρει τὰ ξύλα. Ἡ Σωσάννα ἐπροχώρησε τὴν κεφαλὴν καὶ μόλις ἠδυνήθη νὰ καταστείλῃ κραυγὴν χαρᾶς ἀναγνωρίσασα τὸν πιστὸν ἐραστήν της, τὸν Ζόε Βέαν.

Ἰδὼν τὴν συγκίνησιν τῆς νέας κόρης, ὁ Ζόε ἐδιπλασίασε τὴν ἐνέργειάν του. Μετά τινας στιγμὰς, ἐγένετο ὀπὴ ἀρκούντως μεγάλη διὰ νὰ χωρέσῃ ἄνθρωπος· καὶ μετ' ὀλίγον, ὁ ἐρωτευμένος ἔθλιβεν εἰς τὰς ἀγκάλας του τὴν ἐρωμένην του ἥτις ἐγέλα καὶ ἔκλαιε συνάμα.

— Ὦ Ζόε! Ζόε! εἶπε κλαυθμηρίζουσα, δὲν ἤλπιζα πλέον νὰ σὲ ἐπανίδω! Δὲν εἰμπορεῖς νὰ φαντασθῇς πόσον ἡ μὶς Ἔλλεν καὶ ἐγὼ ὑπεφέραμεν ἀπὸ τὰς καταδιώξεις τῶν ἐχθρῶν μας.

Ὁ Ζόε ἐσπόγγισε τὰ δάκρυά της λέγων αὐτῇ ὅτι ἦλθε τὸ τέρμα τῶν δεινῶν της. Βλέπων τὸν Ζόε καλύπτοντα μὲ φιλήματα τὴν ὠχρὰν παρειὰν τῆς Σωσάννης, ὁ Ῥάλφ, τὸν ὁποῖον ἡ σκηνὴ αὕτη ἐπλήρου χαρᾶς ἀπεριορίστου, ἀνέκραξεν·

— Ἄ! αὐτὸ ἤθελε νὰ κάμῃ καὶ ὁ γέρων· ἀλλ' αὐτὴ τὸν ἔσπρωχνεν.

— Ὁ γέρων! ἐπανέλαβεν ὁ Ζόε προσηλῶν ἐπὶ τῆς ἐρωμένης του βλέμμα ἐρευνητικόν· περὶ τίνος ὁμιλεῖ;

Ἡ Σωσάννα ἐφρικίασε ψιθυρίζουσα εἰς τὸ οὖς του τὸ ὄνομα τοῦ κονικλοτρόφου.

— Κατάρα! ἀνέκραξεν ὁ Ζόε· ποτὲ δὲν ἠγάπησα αὐτὸν τὸν κακοῦργον· ἀλλ' ἀφότου σὲ προσέβαλεν, αἰσθάνομαι ὅτι τὸν μισῶ. Ἐὰν ποτε τὸν πιάτω πάλιν, θὰ ἀπαλλάξω τὸν δήμιον ἀπὸ ὀλίγον κόπον, καὶ θὰ τὸν πνίξω! Ποῦ εἶναι ὁ κακοῦργος;

— Σιωπή! εἶπεν ἡ νέα κόρη θέτουσα τὸν δάκτυλον ἐπὶ τοῦ στόματος· δὲν εἶναι μόνος.

— Δὲν πειράζει.

— Ὁ Μίραν-Ἄφαξ καὶ ὁ συνταγματάρχης εἶναι ἐδῶ· εὐυπηρέται εἶναι ἀφωσιωμένοι εἰς αὐτούς. Ἡ μὶς Ἔλλεν χρεωστεῖ εἰς τὸν πορτὸν τὴν ἀπαλλαγήν της ἀπὸ τὴν βιαιότητα τοῦ Ἰνδοῦ· θὰ σὲ ἀλλοφρονήσουν.

— Ὁ ἄθλιος! ὁ ἄθλιος! ἐγόγγυσεν ὁ Ζόε. Ὦ! ἐὰν ὁ κὺρ Ἐρρίκος ἦτο ἐδῶ!... Ἀλλὰ δὲν πειράζει. Ὁ Κ. Ἔλβορθυ ἔγραψεν εἰς τὸν δόκτορα Ὅρμ, καὶ ἀφοῦ εὕρομεν τὴν φωλεὰν, θὰ εὕρωμεν τρόπον νὰ σύρωμεν ἔξω τὸ θήρευμα.

Κατ' αὐτὴν τὴν στιγμὴν ἠκούσθη εὐδιακρίτως ἡ φωνὴ τοῦ Μίραν-Ἄφαξ ὅστις, ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ, ἐκάλει τὸν συνταγματάρχην Μομβράϋ καὶ ἐζήτει φῶς. Δὲν ἦτο καιρὸς πλέον νὰ φύγωσιν. Ὁ βουκόλος, ὅστις δὲν ἀπώλεσε τὴν ἑτοιμότητά του, διότι ἐγίνωσκεν ὅτι ἡ τροφὸς ἦτο πλάσμα θνητὸν ὡς αὐτός, ἔκλεισεν ἀμέσως τὸ παράθυρον καὶ τὰ φύλλα διὰ νὰ κρύψῃ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν ῥάβδων, καὶ δεικνύων μεγάλην δέσμην καυσοξύλων εἰς γωνίαν τινὰ τοῦ μαγειρείου, ἐξήγησε τὴν χειρονομίαν του ἐλθὼν καὶ κρυβεὶς ὄπισθεν αὐτῶν.

Ὁ Ζόε ἠκολούθησε τὸ παράδειγμά του ἀφοῦ πρῶτον ἔκλεψε καὶ ἕτερον φίλημα ἀπὸ τὴν Σωσάνναν.

— Θάῤῥος! εἶπεν· ἐὰν δυστύχημά τι σὲ ἀπειλήσῃ, ἐνθυμοῦ ὅτι εἶμαι ἐκεῖ διὰ νὰ σὲ ὑπερασπισθῶ.

Ἡ θύρα ἐκρούσθη· ἡ νέα κόρη ἤνοιξε κρύπτουσα ὅσον ἠδύνατο τὴν ταραχήν της. Ὁ εἰσελθὼν ἦτο ὁ δόκτωρ Γουγιὼτ ὅστις ἐπανέκλεισε πάλιν τὴν θύραν προσεκτικῶς διὰ τοῦ μοχλοῦ.

— Εἶναι κανεὶς κρυμμένος ἐδῶ! εἶπε μὲ τὴν συνήθη ἀταραξίαν του.

— Κρυμμένος; Τί ἰδέα! Ποῖος λοιπόν;...

— Μὴ τὸ ἀρνῆσαι. Ἠξεύρω τί λέγω. Ὁ κονικλοτρόφος ἤκουσε φωνὰς εἰς τὸ μαγειρεῖον καὶ ἔδωκεν εἴδησιν· ὁ κύριός του ἔρχεται μὲ τὸν συνταγματάρχην Μομβράϋ καὶ τοὺς ὑπηρέτας διὰ νὰ ἐρευνήσωσι παντοῦ. Θάῤῥος! θὰ σὲ σώσω.

— Σεῖς! ἀνέκραξεν ἡ Σωσάννα μετ' ἐκπλήξεως. Ἔτρεμε διὰ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ ἐραστοῦ της πλειότερον τῆς ἰδικῆς της.

— Ναί, ἐγώ. Ὅσον παράδοξον καὶ ἂν σὲ φανῇ, εἶμαι φίλος σου. Ἀκολούθησε τὰς ὁδηγίας μου, καὶ θὰ διαλύσωμεν τὰς ὑποψίας των.

Μετά τινας στιγμὰς, μέγας θόρυβος ἠκούσθη εἰς τὴν θύραν· ὁ Μίραν-Ἄφαξ καὶ ὁ συνταγματάρχης ἐζήτησαν νὰ εἰσέλθωσι.

— Τρέμεις! εἶπεν ὁ ἰατρός· θὰ τοῖς ἀποκριθῶ ἐγώ.

Ἔσυρε τὸν μοχλὸν καὶ ἤνοιξε τὴν θύραν· ἔπειτα, ὡς ἂν οἱ ἐπισκέπται τῷ ἦσαν ἐντελῶς ἀδιάφοροι, ἐπλησίασε βραδέως πρὸς τὴν τράπεζαν ὅπου ἡ Σωσάννα ἀπεστάλαζεν εἰς ἄλλο ἀγγεῖον τὸ ἀφέψημα τῶν βοτάνων.

— Ὁ δόκτωρ Γουγιώτ! ἀνέκραξεν ὁ Ἰνδὸς ἐκπλαγείς.

— Ναί· ποῖον ἐνομίζετε ὅτι θὰ εὕρετε; ἀπήντησεν ὁ γέρων. Ἔπειτα, στρέφων πρὸς τὴν πτωχὴν κόρην τῆς ὁποίας ἡ χεὶρ ἔτρεμεν ὑπὸ φόβου, τῇ εἶπε μὲ τόνον ἐπιπλήξεως: Ἐὰν τὸ ἀγγεῖον καίῃ πολὺ, μεταχειρίσθητι τὸ περίζωμά σου ἢ τὸ μανδύλιόν σου διὰ νὰ προφυλάξῃς τὰ δάκτυλά σου. Τί ὡραῖον χημεῖον! δὲν εὑρίσκει τις οὔτε ἓν ἀποσταλακτήριον!

— Ὁ Σίδελερ μᾶς ἔλεγε...

— Συνταγματάρχα, μὴ μὲ διακόπτετε! εἶπεν ὁ ἰατρὸς μετὰ γοργότητος· αὐτὸ τὸ μίγμα χρειάζεται μεγάλην προσοχήν. Μετ' ὀλίγας στιγμὰς, εἶμαι εἰς τὰς διαταγάς σας καὶ εἰς τὰς τοῦ φίλου σας.

Πάντα ταῦτα ἐῤῥέθησαν καὶ ἐγένοντο μὲ ὕφος τοσοῦτον φυσικὸν ὥστε καὶ αὐτοῦ τοῦ Μίραν αἱ ὑποψίαι διεσκεδάσθησαν. Πῶς ἠδύνατο νὰ σκεφθῇ ὅτι ἄνθρωπος μὴ ἔχων ἄλλον Θεὸν ἀπὸ τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ὁποῖον ἐπλήρωνε δώρων, συνώμνυεν ἐναντίον του μετὰ πτωχῆς κόρης;

— Ὁ κονικλοτρόφος μᾶς εἶπεν ὅτι ἤκουσε φωνὰς εἰς τὸ μαγειρεῖον, εἶπεν, ὅταν ὁ ἰατρὸς, πεισθεὶς ὅτι ἡ Σωσάννα ἐπανεῦρεν ἐν μέρει τὸ ψυχρὸν αἷμά της, τῇ ἀνέθεσε τὴν φροντίδα νὰ προσέχῃ τὴν ἀποστάλαξιν.

— Δὲν εἶναι ἀπίθανον, ἀπήντησεν ὁ γέρων. Μήπως ὁ εὐήθης αὐτὸς ἐφαντάσθη ὅτι ἡ Σωσάννα καὶ ἐγὼ ὡμιλοῦμεν διὰ σημείων;

Ἐντελῶς ἀπατηθέντες ἐκ τοῦ ψυχροῦ αἵματος τοῦ δόκτορος, ὁ Μίραν καὶ ὁ συνταγματάρχης ἀπεσύρθησαν. Ἅμα ἡ τελευταία ἀντήχησις τῶν βημάτων των ἐξέλιπεν ἐν τῷ διαύλῳ, παρεκάλεσε τὴν Σωσάνναν νὰ κλείσῃ πάλιν διὰ τοῦ μοχλοῦ τὴν θύραν.

— Καὶ τώρα, εἶπεν ὅταν αὕτη ὑπήκουσεν, εἰμπορεῖς νὰ ἐλευθερώσῃς τοὺς φίλους σου οἱ ὁποῖοι εἶναι κρυμμένοι ὄπισθεν τῶν ξύλων.

Ὁ Ζόε Βέαν καὶ ὁ σύντροφός του δὲν εἶχον ἀνάγκην δευτέρας προσκλήσεως διὰ νὰ ἀφήσωσι τὴν στενόχωρον θέσιν των.

— Μακρυνθῆτε, ἐπανέλαβεν ὁ γέρων· μακρυνθῆτε πρὶν ἀνακαλυφθῇ ἡ παρουσία σας, καὶ περιμένετέ με εἰς τὴν στροφὴν τῆς παρόδου. Δὲν θὰ ἀργήσω νὰ σᾶς φθάσω· ὁ σκοπός μου, καθὼς καὶ ὁ ἰδικός σας, εἶναι νὰ ἐλευθερώσω τὴν μὶς Δεβέρ.

Μετὰ τὴν ἀπόδειξιν τὴν ὁποίαν ἔδωκε τῆς καλῆς του θελήσεως, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀμφιβάλλωσι περὶ τῆς εἰλικρινείας του. Ὁ Ζόε καὶ ὁ βουκόλος ἐξῆλθον τῆς οἰκίας, ἀλλ' ἔχοντες ἀπόφασιν νὰ ἐπανέλθωσιν ἐὰν ὁ παράδοξος ἐκεῖνος ἄνθρωπος ἠθέτει τὴν ὑπόσχεσίν του.

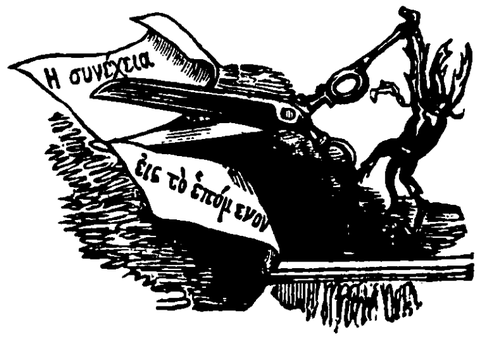

ΤΟ ΟΝΕΙΡΟΝ.

Ὁ Δαβὶδ, κατὰ τὸ διάστημα τῆς εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Ἁγίου Κύρου διαμονῆς του, παρέστη μάρτυς μονομαχίας μεταξὺ δύο συμμαθητῶν του ἀνωτέρας τάξεως, τοῦ Λαμβέρτου καὶ τοῦ Ποαρέ. Ὁ δεύτερος οὗτος πληγωθεὶς ἐφέρθη εἰς τὸ νοσοκομεῖον τῆς σχολῆς ἵνα ἰαθῇ, ὁ δὲ φίλος του Δαβὶδ ἀνέβαινε καθημερινῶς εἰς ἐπίσκεψίν του.

Πρωΐαν τινὰ ὁ Ποαρὲ τῷ ἐφάνη λίαν συγκεκινημένος, στενοχωρήσας δὲ αὐτὸν ὁ Δαβὶδ δι' ἐπανειλημμένων ἐρωτήσεων ἠδυνήθη νὰ μάθῃ ὅτι ἡ συγκίνησις προήρχετο ἐξ ἁπλῆς στενοχωρίας.

— Ὠνειρευόμην ὅτι εὑρισκόμεθα εἰς τὰς ὄχθας ῥύακος· ἀίφνης ἐπληγώθην ἄνωθεν τῶν ὀφθαλμῶν μου καὶ ὅτι μὲ ὑπεστήριξες διὰ τῶν βραχιόνων σου· ὑπέφερα πολὺ καὶ ἠσθανόμην προσεγγίζοντα τὸν θάνατον, καὶ ἐνῷ σοὶ ἐφύσταινα τὴν γυναῖκά μου καὶ τὰ τέκνα μου ἐξύπνησα.

— Φίλτατέ μου, πυρέσεις, τῷ ἀπεκρίθη ὁ Δαβίδ γελῶν, σύνελθε· εὑρίσκεσαι ἐπὶ τῆς κλίνης σου, δὲν εἶσαι νυμφευμένος καὶ δὲν εἶσαι πληγωμένος ἄνωθεν τῶν ὀφθαλμῶν· ὄνειρον εἶναι καὶ μὴ στενοχωρῆσαι οὕτω ἐὰν θέλῃς νὰ ἰαθῇς ὅσον οὔπω.

—Περίεργον, ἐψιθύρισεν ὁ Ποαρὲ, οὐδ' ἐπίστευσα οὐδὲ πιστεύω τὰ ὄνειρα, καὶ ἐν τούτοις εἶμαι ὅλως τεταραγμένος . . . .

Μετὰ δέκα ἔτη, ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἀπεβιβάζετο εἰς Κριμαίαν· οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἁγίου Κύρου, ἐξελθόντες τῆς σχολῆς, ἀπεχωρίσθησαν ἀπ' ἀλλήλων καὶ διεσπάρησαν. Ὁ Δαβίδ, προσκεκολλημένος ὡς διαγγελεὺς εἰς τὴν μοῖραν τοῦ πρίγκηπος Ναπολέοντος, διετάχθη ν' ἀνέλθῃ τὸν Ἄλμαν πρὸς ἀνίχνευσιν διαβάσεως. Διὰ νὰ μὴ τὸν αἰχμαλωτίσωσι δὲ οἱ Ῥῶσσοι, ὑπεστήριξαν τὴν κατόπτευσιν ἐκείνην ὑπὸ λόχου ἐλαφροῦ πεζικοῦ λεφθέντος ὑπὸ τοῦ πλησιεστέρου συντάγματος. Οἱ Ῥῶσσοι ἐπυροβόλουν χαλαζηδὸν τὴν συνοδίαν ταύτην, ἥτις ἀνεπτύχθη εἰς ἀκροβολιστὰς ἵνα ἀντιπαραταχθῇ.

Δὲν παρῆλθον δέκα λεπτὰ καὶ εἷς τῶν ἀξιωματικῶν ἔπεσε πληγωθεὶς θανασίμως. Ὁ λοχαγὸς Δαβὶδ ἀφιππεύσας ἔτρεξε νὰ τὸν ἀνεγείρῃ· στηρίξας δὲ τὴν κεφαλήν του διὰ τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος καὶ ἐκκρεμάσας τὴν κολοκύνθην του ἀπὸ τὴν ζώνην του τὴν ἐπλησίασεν εἰς τὰ χείλη τοῦ πληγωμένου. Πληγὴ χαίνουσα ἄνωθεν τοῦ ὀφθαλμοῦ καταιμάτωνε τὸ πρόσωπόν του· στρατιώτης τις ἔφερεν ὕδωρ καὶ τὸ ἔρριψεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ θνήσκοντος ὅστις ἤδη εἶχε λειποθυμήσει.

Ὁ Δαβὶδ παρατηρεῖ προσεκτικῶς τὴν φυσιογνωμίαν του καὶ νομίζει ὅτι τὴν ἀναγνωρίζει· ὄνομά τι ἐπροφέρθη πλησίον του· οὐδεμία ἀμφιβολία πλέον! εἶναι ἐκεῖνος, εἶναι ὁ Ποαρέ! Τὸν καλεῖ. Οἱ ὀφθαλμοί του ἀνοίγουσιν. Ὁ θνήσκων ἀναγνωρίζει τὸν συμμαθητήν του τῆς σχολῆς τοῦ Ἁγίου Κύρου.

— Δαβίδ! σὺ ἐδῶ! . . . Τὸ ὄνειρον... τὴν γυναῖκά μου . . .

Οἱ διακεκομμένοι οὗτοι λόγοι μόλις ἐπροφέρθησαν καὶ ἤδη ἡ κεφαλή του ἐπανέπιπτεν ἀκίνητος ἐπὶ τῶν βραχιόνων τοῦ Δαβίδ. Ὁ Ποαρὲ ἀπέθανεν, ἀφίνων τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα του, εἰς τὴν ἐνθύμησιν τῆς φιλίας τοῦ Δαβίδ.

ΜΥΘΟΣ.

ΝΥΚΤΕΡΙΣ ΔΙΠΡΟΣΩΠΟΣ.

Μία γραῖα Νυκτερὶς
Ἐξελθοῦσα ἑνωρὶς
Ἀπὸ τὸ ἀνάκτορόν της,
Διὰ νὰ εὑρῇ τροφὴν
Ἢ χαμμίαν ἀδελφὴν
Ἢ κανένα ἀδελφόν της,

Ἐπλανᾶτ' ἐδῶ κ' ἐκεῖ
Ὅλη μελαγχολική
Τίς εἰξεύρει τὴν αἰτίαν·
Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον νὰ
Σκέπτεται κ' εὐθὺς γυρνᾷ
Πρὸς τὴν τρύπαν τῆς μὲ βίαν.

Ἀλλ' ἡ βία ἡ πολλὴ
Ξεύρετε δὲν ὠφελεῖ.
Δίχως νὰ παρατηρήσῃ,
Ἐν ᾧ ἔτρεχε μ' ὁρμὴν
Ἔλαβε καὶ τὴν τιμὴν
Ἕνα Γάτον ν' ἀντικρύσῃ.

Γάτον, ὅστις γενικὸν
Ὄλεθρον τῶν ποντικῶν
Ἐμελέτα καὶ ἐπόθει . . .
Ὡς τὴν εἶδεν ὁ κακός·
« Ἀ! νὰ ἕνας ποντικὸς »
Ἐκραξε καὶ ἀνωρθώθη . . .

— Φίλε μου, μὲ συγχωρεῖς! . . .
Ἀπεκρίθ' ἡ Νυκτερίς·
Χωρὶς κἂν νὰ μὲ κυττάξῃ,
Ποντικός! ἀκοῦτ' ἐκεῖ!
Καὶ πετοῦν οἱ ποντικοὶ
Μὲ πτερά; Θεὸς φυλάξοι! . . .

— Λάθος ἔκαμα λοιπόν·
Καὶ ἐκάθησεν εἰπὼν
Ταῦτα ὁ καλός μας Γάτος . . .
Φεύγ' ἐκείνη μὲ ὁρμὴν
Κι' ἄλλος φίλος 'ς τὴν στιγμὴν
Τὴν καλοκυττάζει . . . νά τος . . .

Οὗτος πόλεμον δεινὸν
Κατὰ τῶν μικρῶν πτηνῶν
Εἶχε πρὸ πολλοῦ ὁμόσει . . .
Ὅθεν ὡς τὴν εἶδ' εὐθὺς
Ἐκραξεν ἀνορθωθεὶς
« Ἓν πτηνόν! . . . δὲν θὰ γλυτώσῃ. »

— Ἀπατᾶσαι μιᾷ χαρᾷ
Κράζει πάλιν ἡ κυρὰ
Μὲ τὸ ὕπουλόν της ἦθος . . .
Κ' ἔχουν τρίχας τὰ πτηνά;
Εἶμαι ποντικός! . . . καὶ νὰ
Νὰ τὸ τριχωτόν μου στῆθος . . .

. . . Καὶ τὸν κίνδυνον αὐτὸν
Τὸν διέφυγε μὲ τὸν
Μὲ τὸν ὕπουλόν της τρόπον . . .
Ἐ! παρόμοιαι σκηναὶ
Δὲν εἶν' ἄρά γε κοιναὶ
Κ' εἰς τὰς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων; . . .

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Ι. ΦΕΡΜΠΟΣ.

Λύσις τοῦ ἐν τῷ φυλλ. 86 αἰνίγματος

Ἡ Ἐπιστολή.